

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

ІННОВАТИКА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ ТА НАУЦІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародного літнього наукового симпозіуму

*29–30 липня 2022 р.
м. Одеса*

Одеса
Інститут інноваційної освіти
2022

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
I66

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

I66 Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика :
Матеріали V Міжнародного літнього наукового симпозіуму (м. Одеса, 29–30 липня
2022 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної
інформатики НАН України. – Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2022. – 84 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Нємкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2022
© Інститут інноваційної освіти, 2022
© Друк ФОП Москвін А.А., 2022

Підписано до друку 14.08.2022. Формат 60x84/16.
Віддруковано з готового оригінал-макету.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Charter. Ум. друк. арк. 4,88.
Зам. № 1408/22-5. Тираж 50 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., анг.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Цифрова друкарня «Copy Art».
69095, Запоріжжя, просп. Соборний, 109. Тел.: (061) 708-08-80
Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

¹ Відповідає п. 8 Порядку присудження (позбавлення) наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. №1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. №882 «Про питання стипендіального забезпечення»

Вступне слово

PERITI OPINIONEM²

Распопов В.Б.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент
Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
(e-mail: Viktor.Raspopov@gmail.com)

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ РАЗОМ: МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ДОСЛІДНИКІВ ВІДКРИТИХ ЕВОЛЮЦІОНУЮЧИХ СИСТЕМ

Анотація. У рамках міждисциплінарного наукового дослідження – з проблематики сталого розвитку, – ініційованого Всесвітнім форумом ООН «Ріо-92» (м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992), тридцяті річницю проведення якого в 2022 році відзначає цивілізоване людство, обговорюються питання дистанційної освіти (на прикладі творчого опанування академічно обдарованою молоддю, яка навчається, знань з наукової дисципліни «біоінформатика», – що актуально нині, в постковідних умовах та в умовах дії воєнного стану, зокрема, для організації в українських вишах дистанційного навчання бакалаврів і магістрів).

Ключові слова: методика дистанційного навчання, академічно обдарована молодь, біоінформатика.

Вступ. У червні 1992 року, з ініціативи ООН, в місті Ріо-де-Жанейро, Бразилія, відбувся Міжнародний форум «Ріо-92», до участі в якому були залучені лідери і дипломати з 178 країн світу, представники 1600 неурядових організацій. Політики зустрілися, аби визначитися з найактуальнішими, на той час, світовими проблемами, які, на думку зібрання, гальмують сталий розвиток людства.

Учасниками форуму було узгоджено і оприлюднено 27 ключових проблем – соціальних, економічних, екологічних, – подолання яких, на думку шанованого зібрання, гарантувало б подальший безконфліктний розвиток сучасної технологічно розвиненої цивілізації [1].

Форум «Ріо-92» передумовив низку подальших міжнародних науково-освітнянських подій, міждисциплінарних за тематикою, в числі яких була і серія з п'яти міжнародних науково-практичних конференцій «Відкриті еволюційуючі системи», що відбулися в Україні у 2002, 2004, 2007, 2016, 2020 роках. Наголосимо: останні дві конференції були успішно проведені

² (від лат. Periti opinionem – Експертна думка).

нами в онлайн-форматі, з використанням сучасних цифрових інтернет-технологій.

Мета цієї публікації – поінформувати читача про напрямки співпраці учасників конференцій, які відбулися. Матеріали всіх п'яти конференцій вже розміщені в мережі: на міжнародному порталі електронних видань Calameo (Франція), матеріали останньої з конференцій вже опубліковані електронним видавництвом LeanPub (США). Праці всіх п'яти конференцій також є на сайті Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України: <https://nucpi.net/center-activity/research.html> [2]). Наприклад, в конференції 2020 року, в якій з різних країн брали участь понад 200 науковців, викладачів вишів, аспірантів і студентів магістрату, обговорювалась актуальна науково-методологічна проблематика з сталого розвитку суспільства в таких тематичних секціях: (1) «Проблеми інтегральної освіти. Дуальна система освіти. Екологічна просвіта»; (2) «Організація соціально-економічних систем та місцеве самоврядування»; (3) «Економіка перехідних періодів»; (4) «Інваріанти державотворення»; (5) «Мистецтвознавство»; (6) «Культурологія. Іміджологія»; (7) «Регіони як відкриті системи»; (8) «Мова як еволюціонуюча система»; (9) «Математичні проблеми моделювання відкритих систем»; (10) «Інформаційний захист економетричних даних. Арифметичні фрактали. Випадкові процеси і поля»; (11) «Системи цільового призначення. Теорія та практика управління»; (12) «Конвергенція. Розумне програмне забезпечення та інтелектуальні мережі»; (13) «Філософсько-методологічні та прикладні аспекти віртуальної реальності і штучного інтелекту»; (14) «Студентські роботи». Наступна Шоста Міжнародна конференція «Open Evolving Systems / Відкриті еволюціонуючі системи» має відбутися наприкінці поточного року. Конференція обговорюватиме і болючі проблеми війн і військових конфліктів, які сталися в світі за останні 30 років, – в Афганістані, в Іраку, в Лівії, в Лівані, в Сирії, в Україні, в Югославії, – з того часу, коли лідерами країн ООН на Всесвітньому Форумі «Ріо-92» вже були, здавалося остаточно, узгоджені фундаментальні 27 принципів сталого розвитку людства. Констатуємо: нажаль, кривавих війн людству так і не вдалося уникнути...

Ініціативну групу з організації конференцій, які відбулися в 2002–2020 роках, очолив доктор фізико-математичних наук, професор Дубко Валерій Олексійович (див. гіперпосилання на його сторінку в мережі URL: <https://www.nucpi.net/news/item/97-uchast-tsentru-v-orhanizatsii-i-provedenni-v-mizhnarodnoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii-open-evolving-systems-19-21-travnia-2020-r-kyiv-ukraina.html>, див. фото Дубка В.О. – на рис. 1).

Професор Дубко В.О. є фахівцем з прикладної математики, – з використання в екології математичних методів та комп'ютерних моделей. Після здобуття освіти в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка (1970) він працював інженером в Інституті металофізики АН УРСР

(1970–1971), Українському науково-дослідному інституті гідрометеорології (1971–1975). Згодом – молодший науковий співробітник Інституту кібернетики АН УРСР (1978–1981), старший науковий співробітник КДУ і НВО «Горсистемотехника» (1984–1987, Київ), з середини 1987 р. – провідний науковець Амурського регіонального науково-дослідного інституту Далекосхідного відділення АН СРСР (Благовещенськ, Амурська область, Російська Федерація, 1987–1989), завідувач кафедри математики Благовещенського педагогічного університету (1989–1991), також очолював наукову лабораторію стабільності територіальних систем Інституту комплексного аналізу регіональних проблем Далекосхідного відділення Російської академії наук (Біробіджан, Єврейська автономна область, Росія, 1992–1994), завідував кафедрою математики природничо-географічного факультету Біробіджанського педагогічного інституту (1994–1997). У 1997 р. Валерій Олексійович повернувся на Батьківщину, нині він працює на адміністративних та науково-педагогічних посадах в провідних вишах Києва, за запрошенням є експерт-консультантом Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України (див. URL: <https://nucpi.net/>, <https://nucpi.net/center-staff/item/99-doobko-valeriy.html>).

Рис. 1. Професор, доктор фізико-математичних наук Валерій Олексійович Дубко, фундатор циклу міжнародних науково-практичних конференцій «Відкриті еволюційні системи / Open Evolving Systems» (міжнародні конференції відбулися в 2002, 2004, 2007, 2016, 2020 рр.)

Наукові праці професора Дубка В.О. присвячені математичній теорії інваріантів, теорії броунівського руху, вивченню стійкості стохастичних систем, які моделюються стохастичними диференціальними рівняннями.

Автор понад 140 наукових і науково-методичних праць, трьох монографій, навчальних посібників для студентів і аспірантів (див., наприклад, «Первый интеграл системы стохастических дифференциальных уравнений», К., 1978; «Вопросы теории и применения стохастических дифференциальных уравнений», Владивосток, 1989; «Метод диффузионной аппроксимации в исследовании и построении моделей стохастических динамических систем», Владивосток, 1994; «Моделирование динамики реальных процессов», К., 2006; «Стохастичні диференціальні рівняння: вибрані розділи», К., 2012; (див. також «Енциклопедія сучасної України», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=22539).

У Києві, в інтервалах між конференціями, під керівництвом професора Дубка В.О. та за участю доцентів Распопова В.Б. (див. URL: <https://nucpi.net/center-staff/item/43-raspopov-viktor-borysovykh>), Семяновського В.М. (див. сайт URL: <https://nucpi.net/center-staff/item/33-semyanovsky-vadim-mikolayovich.html>), діє міжнародний науково-методологічний семінар «Відкриті еволюційні системи». Наприклад, на останніх двох засіданнях семінару експерти обговорили доповіді: «Проект сонячно-водневої енергетики для української антарктичної станції «Академік Вернадський», «Про трансформацію в умовах «пандемії» дистантного комп'ютерно-математичного навчання академічно обдарованих студентів», матеріали семінарів публікуються нами у мережі, на сайті НУЦ ПІ НАН України, – див. URL: <https://www.nucpi.net/> [3, 4].

Цифровізація в освіті. Важливим аспектом забезпечення сталого розвитку нинішньої цивілізації є система освіти: для нинішнього і для прийдешніх поколінь юних, незалежно від матеріального стану сім'ї, в якій виховується дитина, або від країни проживання дитини, освіта особистості має бути загальнодоступною, відповідно до принципів «Ріо-92». Автора цієї статті в більшій мірі хвилюють питання ранньої профорієнтації, дієві практики початкової професійної освіти академічно обдарованої молоді – юних, які в мріях бачать себе в майбутньому творчими особистостями, фахівцями з розумової праці, представниками інтелектуальних професій. Означені теми з зацікавленістю обговорювалися нами на попередніх міжнародних конференціях «Відкриті еволюційні системи» [5–12, 19]. Зазначимо, що останні два десятиліття система професійної підготовки молоді стрімко удосконалювалась, збагатила новими інструментами діджиталізації: зокрема, були розроблені та поширені в педагогічну практику школи і вишу нові форми організації навчального процесу – дистанційна та дуальна форми освіти.

Дуальна форма навчання академічно обдарованих студентів поєднує в собі (1) вивчення класичної теорії та набуття базових професійних знань і

навичок в навчальних аудиторіях і лабораторіях університету, та (2) залучення студентів до реальної науково-дослідної практики в базових науково-дослідних інститутах, під керівництвом активно працюючих вчених (наприклад, в провідних університетах України, Росії, Білорусі, США, Канади, Ізраїлю зараз практикується дуальна форма освіти, раніше відома в СРСР як «модель фізтеху»). З удосконаленням мультимедійних технологій виникла і поширилась нова форма дистанційного набуття знань студентами, особливо в останні роки, у зв'язку з карантинними обмеженнями COVID-19.

Результати. Міжнародні наукові форуми виявилися дуже корисними для нас: завдяки участі в конференціях ми встановили творчі контакти із колегами з функціонально споріднених науково-навчальних центрів, вишів, коледжів та ліцеїв із різних країн світу. Наприклад, співробітники НУЦ ПІ НАН України (організація, в якій працює автор цієї доповіді), багато в чому завдячуючи участі у заявлених вище конференціях, збагатилися плідною співпрацею з вітчизняними та зарубіжними партнерами з України, Білорусі, Польщі, Ізраїлю. Нами були укладені та виконуються Договори про науково-методичну та інформаційну співпрацю з низкою українських вишів, із зарубіжними науково-навчальними центрами – з Інститутом підготовки наукових кадрів НАН Білорусі (ІПНК, м. Мінськ), з Інститутом прогресивних досліджень Ізраїлю (ІПІ, м. Арад)) [13].

Співпраця НУЦ ПІ НАН України з ІПНК НАН Білорусі, в період з 2017 по 2021 рр., виявилася досить плідною, особливо за актуальними нині напрямками науки – біоінформатикою, теоретичними аспектами генної інженерії, із перспективою подальшого розвитку наукових контактів між математиками, програмістами та генетиками з України, Росії, США, Китаю. Нажаль, з березня 2022 року, через війну в Україні, наукові контакти з північно-східними сусідами унеможливились...

Рання профорієнтація академічно обдарованої молоді, зокрема, на вивчення основ біоінформатики, на нашу думку, нині гальмується не лише тим, що нажалі, за останні три десятиліття в пострадянських країнах помітно знизилася престижність наукової професії, що визнається і керівництвом МОН та НАН України, Урядом країни, а й тим, що нині практично відсутні у продажу сучасні україномовні науково-популярні видання, періодика та навчальні посібники, зорієнтовані на просвіту академічно обдарованих підлітків, студентів бакалаврату (відомі нам навчальні сайти та навчальна література з біоінформатики – англomовні). Тому у 2021 році ентузіасти з НУЦ ПІ НАН України та ІПНК НАН Білорусі, в рамках Угоди про співпрацю (2017–2021), розпочали спільну розробку навчального посібника, відповідно до навчальної програми, яка раніше вже обговорювалася та була опублікована у Працях IV та V Міжнародних науково-практичних конференцій «Відкриті еволюціонуючі системи» (2016, 2020) [11, 12]. Особливо затребуваною наша спільна робота виявилася у «ковидно-

пандемійні» роки, адже нині викладачам багатьох вишів доводиться працювати зі студентами дистанційно.

Маємо надію, що з часом міждержавні наукові контакти поновляться з усіма сусідніми країнами. Тож запрошуємо зацікавлену наукову молодь до спільної участі у прикладному науковому проекті з розробки україномовного навчально-методичного цифрового контенту на кшталт англomовного навчального сайту Rosalind (див. гіперпосилання URL: <https://rosalind.info/problems/locations/>).

Молодіжний науковий проект міг би виконуватися дистанційно, і навіть на фінансовій основі, у рамках та відповідно до чинного з 2017 р. партнерського Договору про співпрацю між функціонально спорідненими державними науково-навчальними установами – Інститутом підготовки наукових кадрів НАН Білорусі та Науково-навчальним центром прикладної інформатики. НАН України [13].

Науково-педагогічний керівник проекту – доцент Распопов В.Б. Співвиконавці проекту – Єгор Терпіловський, аспірант Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, математик-програміст софтверної компанії Global Logic, м. Київ, та Анна Манжула, здобувачка наукового ступеня доктора філософії в педагогіці, Android-програмістка софтверної компанії Oхagile, м. Мінськ, Білорусь, – вже мають певний досвід розробки комп'ютерних мультимедійних програм навчального призначення (див. фото на рис. 2, а також [18]).

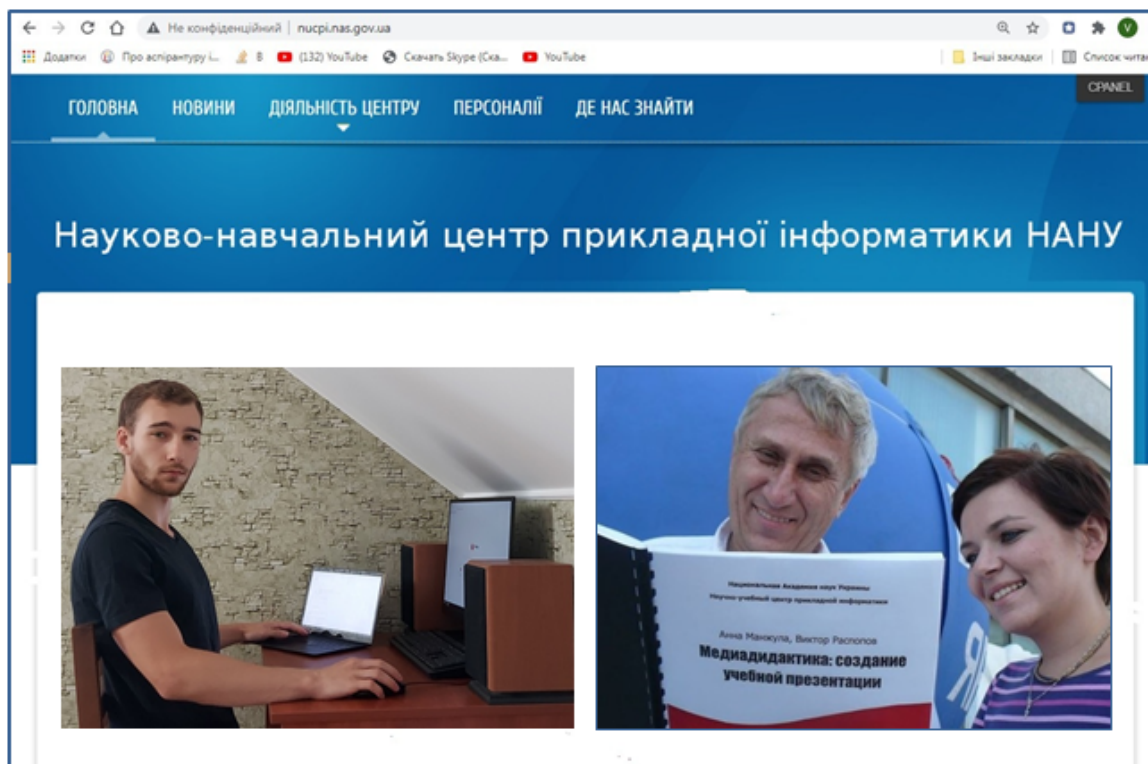

Рис. 2. До розробки практикуму з біоінформатики залучено молодих дослідників

Науково-методичні напрацювання, покладені в основу навчального курсу з біоінформатики, нами наведено в повному тексті доповіді, яку вже опубліковано на платформі електронних видань Calameo, за гіперпосиланням URL: <https://en.calameo.com/read/003168372f46f03cb2842> [11, 12, 14–18].

Список використаних джерел

1. Форум ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, Бразилия (1992 год): 27 принципов устойчивого развития. – URL: <https://zen.yandex.ru/media/id/5e274bc843863f00acd7ed97/27-principov-ustoichivogo-razvitiia-5ea76d90399eb22e082138e8>
2. Труды I–V Международных научно-практических конференций «Открытые эволюционирующие системы» (2002, 2004, 2007, 2016, 2020 гг.). – URL: <https://leanpub.com/bookstore?type=all&search=open%20evolving%20systems>; <https://en.calameo.com/search#search-open%20evolving%20systems/books>
3. Распопов В.Б., Семяновський В.М. Про науково-практичні, навчальні і просвітницькі проекти, до участі в яких запрошується молодь / XXVI Всеукраїнська наукова конференція молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, присвячена 30-річчю Незалежності України: Матеріали конференції, 16 квітня 2021 р., м. Київ. – К., 2021. – 235 с. – С. 165–170. – URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372ee874b7b90c9>
4. Дубко В.О., Семяновський В.М., Распопов В.Б. Долучаймося до обговорення концепції комп'ютерно-математичної та природничої освіти в Україні (Матеріали науково-методологічного семінару «Відкриті еволюційуючі системи», 19 лютого 2022 року). – URL: <https://en.calameo.com/read/003168372adb7c59cde8f>
5. Распопов В.Б. Попельнюхов Р.В. Програмно-методичний комплекс для моделювання та прогнозу показників економічної системи. – В кн.: Перша міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи», 26–27 квітня 2002 р. – К.: ВМУРоЛ, 2002. – С. 126–127.
6. Распопов В.Б., Семяновский В.Н. Методика обучения студентов управлению предприятием с использованием современных информационных технологий и деловых игр / Друга міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи» (1–30 грудня 2003 р.). Том I. – К.: ВМУРоЛ, 2004.
7. Распопов В.Б., Семяновский В.Н., Становская Т.В. Академия абитуриента как инструмент профессиональной ориентации и дистанционной подготовки молодежи, склонной к лидерству / Друга міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи» (1–30 грудня 2003 р.). Том I. – К.: ВМУРоЛ, 2004.
8. Распопов В.Б., Семяновский В.Н. Аспекты управления по опережению в системе образования. / Третя міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи» (31 вересня – 1 грудня 2006 р.) / За ред. В. Дубко, Н. Барна. – К.: ВНЗ ВМУРоЛ, 2007. – 325 с. – С. 42–43.
9. Лялько В.І., Распопов В.Б. Наш досвід залучення старшокласників до розробки мультимедійних комп'ютерних програм навчального призначення / Третя міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи» (31 вересня – 1 грудня 2006 р.) / За ред. В. Дубко, Н. Барна. – К.: ВНЗ ВМУРоЛ, 2007. – 325 с. – С. 29–30.

10. Распопов В.Б. Тридцать три года служения идее МАН / Четверта міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи» (20–21 травня 2016 р.). Збірник праць. Частина I. – Ніжин: ВНЗ ВП НУБіП України, 2016. – 290 с. – С. 9–20.
11. Распопов В.Б. Дисциплина «Биоинформатика» в исследовательском университете. IV Міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи» (20–21 травня 2016 року): Збірник праць: Частина 2. – Ніжин: ВНЗ ВП НУБіП України НАІ. – 2017. – 241 с. – С. 234–241.
12. Распопов В.Б. Особенности обучения и подготовки к исследовательской деятельности академически одаренных учащихся и студентов / П'ята Міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюційуючі системи» (19–21 травня 2020 р.) Збірник праць. За ред. В.О. Дубка, В.Б. Кисельова. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 424 с. – С. 15–19.
13. Договор о научно-информационном и научно-методическом сотрудничестве Института подготовки научных кадров НАН Беларуси и Научно-учебного центра прикладной информатики НАН Украины, 1 декабря 2017 г. – URL: https://nucpi.net/images/materials/2017_11_23_Ugoda.pdf
14. Гупал А.М., Островський О.В., Распопов В.Б. Навчальний курс для магістрів, аспірантів і науковців «Біоінформатика». – Зб. «Розробка моделей та методів аналізу складних систем засобами комп'ютерної математики» / Під ред. доцента В.Б. Распопова // Науково-навчальний центр прикладної інформатики – Київ: НУЦПІ НАНУ, 2016. – 122 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372fc8fe652df02>
15. Гупал А.М., Сергиенко И.В. Симметрия в ДНК. Методы распознавания дискретных последовательностей. – Киев: Наукова думка, 2016. – 227 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372e97d8bddb220>
16. Островський О.В. Методи розпізнавання на основі моделей Маркова з прихованими змінними: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. фіз.-мат. наук. – Київ: ІК НАНУ, 2014. – 19 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372732fe42fc183>
17. Дромашко С.Е. Очерки биоинформатики. – Минск: Беларус. навука, 2009. – 400 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/00316837238fd5822d215>
18. Манжула А.М., Распопов В.Б. Медиадидактика: методы создания учебной презентации // Институт інноваційної освіти. – Киев: НУЦПІ НАНУ, 2011. – 141 с. – URL: <https://leanpub.com/ManzhulaRaspopovMediaDidactics>
19. Дубко В.О., Распопов В.Б., Семяновський В.М. Моделювання сталого розвитку. – Інформаційна культура в забезпеченні сталого розвитку людства: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Маріуполь, 9 листопада 2016 р. / Маріупольський державний університет. – Маріуполь: МДУ, 2016. – 248 с. – С. 26–29. – URL: <https://ru.calameo.com/read/00316837273049b7473ae>

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Варламов А.О.,

курсант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: **Карпенко О.М.,**

капітан поліції, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ДЛЯ КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС

Актуальним питанням на сьогоднішній день є застосування вогнепальної зброї поліцейськими. Бо застосування вогнепальної зброї поліцейськими є важливою частиною їх професійної діяльності, від якої залежить безпека громадян та поліцейських.

Проблему застосування вогнепальної зброї поліцейськими досліджували такі видатні науковці як: В.П. Віденко, І.С. Тишкевич, А.О. Терещук, Н.Т. Куц та ін. [3].

Метою дослідження є з'ясування важливості вивчення курсантами ВНЗ системи Міністерства внутрішніх справ України правових підстав застосування вогнепальної зброї в контексті проблеми застосування вогнепальної зброї поліцейськими та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Національної поліції у сфері застосування даного заходу примусу.

Згідно офіційних даних, з дня створення Національної поліції загинуло 24 поліцейських, а близько 1197 поліцейських зазнали поранень [1]. Ці невтішні дані яскраво відображають необхідність та важливість вдосконалення навичок поводження зі зброєю. При цьому, підвищення відповідної кваліфікації базується на вивченні правових підстав застосування вогнепальної зброї курсантами вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання. Саме в майбутньому цим хлопцям та дівчатам доведеться працювати в енергійних та жорстких умовах боротьби зі злочинністю.

Чинним українським законодавством встановлено вичерпний перелік правових підстав застосування поліцейським вогнепальної зброї.

Згідно Закону України «Про Національну поліцію»: «Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю: 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози

їхньому життю чи здоров'ю; 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю; 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі; 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення; 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського; 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей...» [2].

Проаналізувавши найпоширеніші помилки, які допускаються курсантами при засвоєнні відповідних положень свідчить, що вони досить часто не відрізняють режим застосування зброї та режим використання зброї; ігнорують різницю у формулюваннях «загроза життю чи здоров'ю» та «загроза життю і здоров'ю»; плутають фізичне затримання особи та процесуальне затримання підозрюваного, а також підстави застосування зброї та випадки застосування зброї без попередження. Саме для курсантів однією з найважливіших складових при навчанні є вивчення цих положень правових підстав застосування вогнепальної зброї.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII із змінами і доп. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Выяснилось, сколько полицейских погибло в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.slovoidilo.ua/2018/01/22/novost/pravo/vyyasnilos-skolko-policejskixpogiblo-ukraine>
3. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навч. посіб. / Нац. акад. внутр. справ. – Київ : Центр учбової літератури, 2016. – 196 с.

Гнедко Н.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики
Рівненського державного гуманітарного університету

Матвійчук Л.А.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики і обчислювальної техніки, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ

З поширенням використання сучасних мобільних пристроїв та вузькоспеціалізованих графічних редакторів, які спрямовані на найпростішу обробку «селфі», необхідність серед молоді в базових знаннях комп'ютерної графіки зменшилась. З одного боку, ці графічні редактори спрощують обробку фото, а з іншого негативно впливають на розвиток творчих здібностей та набуття необхідних навичок для якісного комп'ютерного дизайну. Тому для зацікавлення вивчення студентами комп'ютерної графіки варто використовувати спеціалізовані методи електронного навчання, які цілеспрямовано розвивають не тільки ІКТ компетентність, а й предметні вміння та навички самостійної роботи.

Веб-квести – це технологія електронного навчання, яка поєднує елементи частково-пошукового, проблемного навчання та гри, крім того, передбачає активне використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

Серед науковців, які вивчають проблему використання освітньої технології веб-квестів у навчальному процесі, варто виділити: В. Dodge [1], Т. March [1], Р. Гуревича, М. Кадемію, І. Каньковського, Н. Кулалаєву [2], Г. Романову [2] та ін.

Засновники технології веб-квест В. Dodge та Т. March визначають веб-квест як дослідницьку довідково орієнтовану діяльність, в результаті якої студенти здійснюють пошук інформації, використовуючи Інтернет-ресурси та відеоконференції [1].

Веб-квест – це освітня технологія, в рамках якої педагог формує інтерактивну пошукову діяльність студентів, задає її параметри та часові межі, розвиває комунікативність, лідерські якості кожного, підвищує як мотивацію до процесу отримання знань, а й відповідальність за результати своєї діяльності [2, с. 8]. Оптимальна кількість учасників: 1–5 чоловік. Освітній веб-квест передбачає створення окремого цифрового освітнього ресурсу, де розміщуються всі необхідні навчальні завдання.

Розрізняють два типи веб-квестів: для короткочасної (мета: поглиблення знань та їх інтеграція, розраховані на одне-три заняття) та тривалої роботи

(мета: поглиблення та перетворення знань студентів, розраховані на тривалий термін до 30 годин).

Виділимо такі етапи роботи студентів над квестом [2, с. 12]:

- початковий: студенти знайомляться з основними поняттями досліджуваної теми, матеріалами аналогічних проектів (розміщено на різних сайтах). Розподіляють ролі в команді: по 1–4 особи на одну роль. Усі члени команди повинні допомагати один одному;

- рольовий: передбачається індивідуальна робота у команді на загальний результат. Учасники, відповідно до вибраних ролей, виконують завдання. Оскільки мета роботи не є змагальною, то в процесі роботи над веб-квестом відбувається взаємне навчання членів команди. Команда спільно підбиває підсумки виконання кожного завдання, учасники обмінюються матеріалами задля досягнення спільної мети;

- заключний: команда працює спільно, під керівництвом педагога, відчуває відповідальність за результати роботи.

Таким чином, за результатами дослідження проблеми формуються висновки та пропозиції. Проводиться конкурс виконаних робіт, де оцінюється розуміння завдання, достовірність критичний аналіз, логічність, структурованість використаної інформації, підходи до вирішення проблеми, індивідуальність, професіоналізм подання. В оцінці результатів шляхом обговорення або інтерактивного голосування беруть участь як викладачі, так і студенти.

Продемонструємо можливості описаної вище технології вивчення комп'ютерної графіки, яку застосовують в Рівненському державному гуманітарному університеті та Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. В основі квесту лежить проблема створення рекламної афіші для мультиплікаційного фільму. Це завдання з одного боку цілком зрозуміле студентам, а з іншого – вимагає використання творчих здібностей, професійного вивчення рекламної та дизайнерської індустрії.

Перше завдання пов'язане з тим, що студенти повинні ознайомитись із основними поняттями мультиплікаційного фільму, їх різновидами, рейтингом відомих мультиплікаційних студій (викладачем запропоновано посилання на потрібний матеріал). Студенти повинні виконати завдання за допомогою Google Docs та надати доступ викладачеві.

Далі для того, щоб розпочати квест, потрібно розподілити ролі: сценарист, технічний сценарист і художник-оформлювач.

Сценаристу пропонується розробити сценарій афіші, відібрати героїв, написати їх репліки та продумати сцену-дію (рис. 1). Це дуже непросте завдання, тому що герої мають бути пізнавані, сцена і репліки – такі, що запам'ятовуються. Технічному сценаристу пропонується знайти варіанти рисунків, узгодити їх зі сценаристом та відредагувати згідно необхідних технічних вимог (рис. 2). Художнику-оформлювачу пропонується скласти

потрібну композицію зі всіх заготовок та зробити її загальне оформлення (рис. 3). Програмне забезпечення використовується за бажанням студента: Adobe Photoshop, Adobe Illustrator або інший графічний редактор, який перебуває у вільному доступі.

Роботу сценариста оцінює технічний сценарист. Відповідно виконану роботу технічного сценариста оцінить художник-оформлювач. Закінчену афішу оцінюватиме вся група, тому викладач оцінить роботу кожного члена команди.

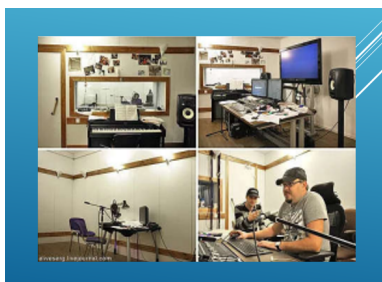

Рис. 1. Завдання сценаристу

Рис. 2. Завдання технічному сценаристу

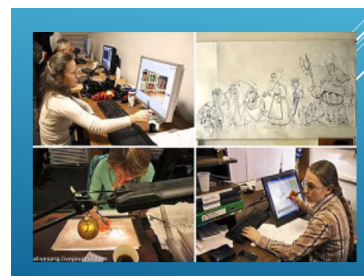

Рис. 3. Завдання художнику-оформлювачу

Розроблений квест дозволить вирішити такі освітні завдання: мотивація студентів вивчати комп'ютерну графіку; розвиток творчих здібностей; розвиток умінь самонавчання та самоорганізації; організація командної роботи (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль); розвиток умінь знаходити кілька способів вирішення проблемної ситуації; розвиток навичок публічних виступів; використання Інтернету для вирішення професійних завдань (у тому числі для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді веб-сайтів тощо).

Список використаних джерел

1. WebQuests. Tom March develops WebQuests & Learning Activities [Електронний ресурс] URL: <https://tommarch.com/strategies/webquests/> (дата звернення 01.07.2022).
2. Герлянд Т.М., Кулалаєва Н.В., Пащенко Т.М., Романова Г.М., Романов Л.А. Веб-квест у професійному навчанні : методичні рекомендації; за заг. редакцією Т.М. Герлянд. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. 141 с.

Зайченко Н.І.,
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка

ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГА ПРО РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПОЛІТИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Іспанський педагог Лоренсо Лузуріага (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) розглядав соціальну педагогіку і політичну педагогіку в континуумній єдності. Вважаючи їх самостійними науковими напрямками сучасної педагогіки, Лоренсо Лузуріага тим не менше не виключав історичного тісного зв'язку соціальної і політичної педагогіки та походження останньої із серцевини соціальної педагогіки. На його погляд, політична педагогіка спрямована на дослідження відношення “виховання – держава” [1, с. 102], на розв'язання специфічних проблем в освітній галузі, зокрема питань, пов'язаних із церковним і державним втручанням в освітню сферу, визначенням співвідношення між державною та приватною освітою тощо [1, с. 105].

Лоренсо Лузуріага бачив релігійне виховання одним із найбільш значущих політико-педагогічних феноменів. Він стверджував, що проблема релігійного виховання чи не найбільше піддавалася полеміці в історії педагогіки, а в ХІХ ст. – взагалі була “основною проблемою” [1, с. 148].

Педагог наголошував, що церква мала великий вплив на освіту в історії західноєвропейських країн, особливо в середньовічний час, хоча ніколи церква не була монополістом у виховній сфері. Найбільш тривалою історичною традицією релігійного виховання вирізнялися країни Європи, в яких державною релігією був католицизм, зокрема Іспанія і Португалія. Католицька церква в цих країнах вимагала, щоби виховання й освіта базувалися на християнському вченні, і рішуче боролася зі спробами секуляризації освітньої сфери.

Лоренсо Лузуріага зауважував, що виховання під егідою католицької церкви мало виключний характер. У папських енцикліках, особливо в Енцикліці Пія ХІ (1929 р.), нейтральна або світська школи осуджувалися. Так раніше вже робилося в Енцикліці Пія ІХ в 1864 році [1, с. 149–150].

У тих країнах, де після Реформації поширився протестантизм (лютеранство, англіканство, кальвінізм і т. п.), релігійне виховання здійснювалося під егідою церкви, проте церква не була єдиним й основним фактором впливу на освітню галузь. У протестантських країнах (Німеччина, Велика Британія, Швеція та ін.) швидко розвинулася мультиконфесіональна школа, а з часом – і позаконфесіональна [1, с. 151].

За твердженням Лоренсо Лузуріаги, “позаконфесіональна освіта поширилася в європейських країнах внаслідок процесів секуляризації та лібералізації, започаткованих в Епоху Відродження” [1, с. 153].

У монографії “Історія народної освіти” (Буенос-Айрес, 1946 р.) Лоренсо Лузуріага висловлював міркування, що саме з часів Реформації XVI ст. в європейських протестантських країнах розвинулася державна освіта для народних мас і тривалий час вона контролювалася місцевою владою та церквою. У XVII ст. в освіту дедалі більше проникали наукові ідеї [2, с. 15].

У країнах із католицьким віросповіданням (Франція, Італія, Іспанія, Португалія та ін.) у XVI–XVII ст. освіта здебільшого контролювалася церквою. “Єдиними інституціями народного характеру в цю епоху були університети та муніципальні школи. Проте й ті, й інші були наділені автономіями і не становили систему народної освіти”, – підкреслював Лоренсо Лузуріага [2, с. 41].

В іншій праці – “Історія освіти і педагогіки” (Буенос-Айрес, 1971 р., вперше видано 1953 р.) педагог пояснював, що поява християнства в свій час змінила хід історії західної цивілізації. Християнське виховання ґрунтувалося на таких ідеях: визнання цінності індивіда як божественного творіння; прагнення до витворення всесвітнього людського братства; фундація людських відносин на любові та милосерді; визнання істотної рівності всіх людей, незалежно від їхнього економічного становища чи приналежності до соціального класу; надання переваг способу життя чуттєвому й сентиментальному перед життям інтелектуальним; знецінення теперішнього земного життя порівняно з буттям подальшим, а звідси – спрямування виховання людини на виконання земного призначення задля досягнення вічного щастя; розуміння церкви як підпори християнської віри, а отже, наставника у справі виховання [3, с. 78].

На переконання Лоренсо Лузуріаги, Реформація в Європі – “складник великого гуманістичного руху, започаткованого в Епоху Відродження; просякнення гуманізмом релігійного життя” [3, с. 113].

Гуманістичні і Реформаційні ідеї були схожі, по-перше, в аспекті визнання цінності особистості та її свободи; по-друге, стосовно заперечення всілякого догматичного авторитету; по-третє, щодо фокусування саме на духовному житті людини, а не на прийнятих вченнях. “Реформація більше, ніж Гуманізм, сприяла соціальним змінам”, – констатував педагог [3, с. 113].

Так, одним із найважливіших наслідків Реформації стало розвинення по-справжньому народної освіти, оскільки навчитися читати Біблію стало справою кожного. Від XVI ст. у протестантських країнах елементарна початкова освіта стала доступною для народних мас. Значущим завоюванням Реформації було й те, що ця освіта дедалі більше набувала національного характеру [3, с. 114].

У монографії “Соціальна і політична педагогіка” (Буенос-Айрес, 1958 р., вперше видано 1954 р.) Лоренсо Лузуріага виловлювався більш категорично: “Реформація сприяла педагогічній політиці релігійного національного характеру. А освіта, в дійсності, була інструментом церкви, однак церкви націоналізованої і, отже, тісно пов’язаної із державою” [1, с. 115].

Від XVI ст. в Європі поширювалася світська освіта, а держава поступово перебирала на себе виховну функцію, раніше виконувану церквою. Ідея школи без релігії захищалася мислителями доби Просвітництва. Протягом XIX ст. точилася постійна боротьба між церквою і державою стосовно світської освіти. У Франції у 1882 році було прийнято освітній закон Жюльє Феррі, згідно з яким навчання релігії припинялося в школах, натомість упроваджувалося “моральне і громадянське виховання”. В той же час у державних школах залишався один день на тиждень, здебільшого – неділя, коли батьки могли приділити релігійному вихованню дітей поза межами школи [1, с. 155–156].

Таким чином, в оригінальній педагогічній концепції Лоренсо Лузуріаги релігійне виховання було представлено як важливий політико-педагогічний феномен. Здійснюючи історико-педагогічний аналіз цього феномена, науковець зосереджував основну увагу на тому, що в історії Європи тривалий час церква більше, ніж будь-який інший соціальний суб’єкт і навіть держава, визначала освітню політику країн і лише внаслідок Реформації XVI ст. ця тенденція почала поступово змінюватися на користь держави, хоча й далеко не всюди. На переконання Лоренсо Лузуріаги, саме розгляд релігійного виховання як політико-педагогічного явища в історичній ретроспективі дає точне уявлення про відмінні шляхи розвитку народної освіти в європейських країнах від Реформаційного часу, коли ця відмінність обумовлювалася головним чином боротьбою конфесій.

Список використаних джерел

1. Luzuriaga L. *Pedagogia social y politica*. Buenos Aires: Ed. Losada S. A., 1958. 230 p.
2. Luzuriaga L. *Historia de la educacion publica*. Buenos Aires: Ed. Losada S. A., 1946. 250 p.
3. Luzuriaga L. *Historia de la educacion y la pedagogia*. Buenos Aires: Ed. Losada, 1971. 282 p.

Іванова О.А.,

доктор філософії з професійної освіти (за спеціалізаціями),
заступник директора з навчальної роботи
Відокремленого структурного підрозділу
«Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва
Дніпровського державного технічного університету»

МЕТОД ФОРСАЙТ У ПІДВИЩЕННІ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постійні зростання обсягу знань, швидкості та якості обміну інформацією спонукають до удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з метою формування у них потреби в досягненні успіху, творчому самовираженні, самореалізації, здатних адаптуватися до мінливих умов фахового середовища.

Одним зі шляхів вирішення зазначених завдань є впровадження активних методів, які дозволять виявити позитивну мотивацію щодо якісної самозміни.

На нашу думку, одним із найбільш ефективних методів підвищення мотивації навчальної та професійної реалізації майбутніх фахівців є метод форсайт. Саме цей концепт розглядається як ефективніший інструмент формування пріоритетів у галузі науки й технологій, економіки, держави й суспільства, метою якого є поліпшення здібності його учасників бути готовими й уміти справлятися зі змінами: як зовнішніми, так і тими, які стали результатами їхніх дій.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що проблема мотивації привертала увагу вітчизняних й зарубіжних вчених (В. Асеев, Р. Аткинсон, Л. Божович, Г. Гарднер, К. Девіс, М. Дригус, А. Дусавицький, В. Ковальов, А. Маслоу, Дж. Роттер, О. Скрипченко, Л. Фестінгер та ін.). Психологічні аспекти мотивації досліджували Дж. Брунер, Д. Макклеланд, Х. Хекхаузен та ін. До проблеми мотивації навчання зверталися Д. Ельконін, Г. Костюк та ін. На доцільність створення ефективної системи підвищення мотивації майбутніх фахівців звертали увагу Д. Кудінов, І. Ляшенко, І. Нікітіна.

Форсайт (від англ. *foresight* – погляд в майбутнє, передбачення) є сучасною методологією технологічного прогнозування, що враховує довгострокові культурні, політичні, економічні й соціальні наслідки впровадження технологій.

Необхідність застосування в процесі формування мотивації (до навчання, професійної реалізації) майбутніх фахівців методу форсайт обумовлюється тим, що для ефективної побудови професійного майбутнього важливим визначається усвідомлення прогнозів щодо розвитку професії, оскільки воно сприяє формуванню в майбутнього фахівця постійного підвищеного тону щодо особистого саморозвитку (включаючи самоосвіту,

ініціативність у процесі підвищення кваліфікації або, у разі потреби, позитивне ставлення до перекваліфікації).

Метод форсайту дозволяє прогнозувати особисте професійне майбутнє в його альтернативах. У активному стані знаходяться особистісні якості, що спричиняють мобілізацію майбутнього фахівця до саморозвитку, гнучкого толерантного реагування на оновлення професійних реалій, самовдосконалення [2].

Орієнтуючись на методи, що застосовуються у форсайтах, виокремлюємо ті з них, які можна віднести до найбільш ефективних, загалом:

- метод SWOT-аналізу, який базується на чотирьох характеристиках будь-якого об'єкта, що розвивається: сильні сторони, слабкі сторони, можливості, ризики;

- метод порівняльного аналізу (бенчмаркінгу), який використовується для порівняння організацій з метою виявлення областей, у яких їхня діяльність найбільш або найменш ефективна в порівнянні з іншими;

- метод збору інформації (огляд актуальних проблем), який використовується для узагальнення різноманітних думок експертів з різних областей [1].

Так, для усвідомлення важливості формування в майбутніх фахівців сфери обслуговування уявлення про вірогідний стан галузі професійної сфери майбутнього, можна запропонувати форсайт-проекти сфери обслуговування через експертне оцінювання відповідно питань:

- аналіз сучасного стану галузі з погляду превалювання в ній конкретних факторів;

- визначення бажаних тенденцій у розвитку галузі, зважаючи на позитивний досвід їх реалізації (за кордоном або в експериментальних проєктах);

- можливого розвитку вузькоспеціалізованих технологій та їхнього впливу на розвиток галузі взагалі.

Такі форсайт-проекти допоможуть представити прогностичне бачення сфери обслуговування як такої, що тісно пов'язана з інформаційною сферою та Інтернет-технологіями, енергетичними системами, транспортними й логістичними процесами, а також ризики розвитку галузі, які залежать від економічного розвитку держави (і як наслідок – економічної спроможності споживачів різних категорій), соціальної стабільності суспільства (зокрема в аспекті існування в умовах карантинних обмежень, пов'язаних із складною епідеміологічною ситуацією, воєнним станом), аграрної політики тощо. За результатами форсайт-проектів створюються дорожні карти, що дозволяють вирішити питання формування майбутнього.

Так, наприклад, нами були запропоновані такі перспективні напрями розвитку галузі: тематична спрямованість сфери обслуговування закладів

харчування (чебуречні, вареничні тощо); представлення національних кухонь; поєднання в закладах харчування ресторанного обслуговування з культурними заходами (для різних аудиторій за спрямуванням: для молоді – інтерактивні лекції, поетичні вечори, бардівська музика тощо; для батьків із дітьми – майстер-класи, вікторини, присутність тварин у закладах тощо); розширення можливостей онлайн-обслуговування та доставки замовлень; доповнення меню стравами, що забезпечують здоровий спосіб життя.

Таким чином, застосування форсайт-технологій дозволить актуалізувати розуміння майбутньої спеціальності в її розвитку, виокремлювати й усвідомлювати галузі, пов'язані з нею, як варіативні або доповнювальні для професійної реалізації; гнучко й своєчасно реагувати на зміни в професії, оптимально розподіляти ресурси на самозміну, самовдосконалення, якого вимагатиме професійне середовище, що постійно оновлюється.

Список використаних джерел

1. Квітка С.А. Форсайт в публічному управлінні: методи реалізації і перспективи в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 8. С. 56–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2018_6_8_9 (дата звернення: 26.07.2022).
2. Резван О.О. Метод форсайт у визначенні професійних альтернатив майбутніх фахівців. *Педагогіка та психологія*. 2014. Вип. 45. С. 153–167.

Iryna A. Ivanchenko,

Assistant Professor at the Foreign Languages Department
Dnipro University of Technology, Ukraine

MULTIMODAL APPROACH TO TEACHING ESP STUDENTS

Summary. The work is dedicated to revealing the essence of the concept of «multimodality». The didactic possibilities of using a multimodal approach to teaching a foreign language in a professional direction are analyzed.

Keywords: multimodality, multimodal literacy, multimodal text.

With the process of globalization, accelerated international communication in different spheres of life, knowledge of a foreign language has become an integral part of a professional career development of specialists in various fields of a human's life. Therefore, learning a foreign language at higher educational institutions is vital for a student's future professional activity and it implies forming learner's skills of L2 communication in business, professional, scientific, and other spheres, and situations, and this, in its turn, requires compliance of curriculum, methods of teaching to continuous professional development.

It should be noted that in the epoch of digital technologies the methods and ways of processing information have changed considerably, making nature of

learning L2 multimodal, if used several modes in its realization. The process of transition from traditional methods of teaching to mutual involvement of teachers and students into multimodal processes of teaching is gaining more and more popularity.

The aim of the paper is to find out to what extent applying multimodal approach to teaching ESP can be efficient. For that we are to perform such tasks as to address the key terms within the framework «multimodality» and observe the way they are applied in education, in general, and in teaching foreign languages, in particular, making a review of researchers' works in this field.

«Multimodality» as a term refers to signs and it considers that all modes, like speech and writing, consist of sets of semiotic resources and are drawn on by people in specific moments [1]. The process of constructing a meaning is considered through multiple representational and communicational resources and the convergence of written text, image, and sound.

Thus, one can differentiate written, oral, visual, spatial, and gestural meanings. Students need to know how meaning is conveyed, what semiotic resources are used by this or that mode [2]. Given this, teaching and learning foreign languages can be considered as the process of socialization that efficiently integrates, firstly, students' abilities to use semiotic language resources, gained from their prior life experience, and, secondly, familiarization with a wide range of texts and processing them [3, p. 239].

The term «multimodal literacy» was introduced by the New London Group to denote a literacy including different ways of work with linguistic, visual, audio, gestural and spatial information [4, 5].

It was a new approach that included 2 key aspects (linguistic variety, multimodal forms of learning) and, using five semiotic modes of communication (linguistic, aural, gestural, spatial), represents the way we differently express our thoughts and feelings to others. And it should be remarked that all the modes are very important in multimodal teaching. Thus, students are to be taught to understand each mode by learning components and discussing modal affordance [6].

It should be noted that both terms, «multimodality» and «multiliteracy», are often used interchangeably when it concerns multiplicity of communication modes and linguistic diversity but the relationships between the two are explained as follows, «Multimodality comes first when it informs how we make a meaning, and multiliteracy as a possible pedagogy, gives us tools for doing so» [7, p. 160].

Multimodal Literacy Pedagogy (MLP) provides a model of necessary changes in teaching students based on four principles: «initiating and sustaining social learning, co-constructing clear purpose for multimodal composing, providing explicit design instruction/mediation, and engaging student lifeworlds and identities. MLP as a theory helps highlight the dynamics of teachers in the process of transforming their teaching» [8, p. 23].

Finally, a very important concept of trans mediation, an act of translating meanings from one sign system to another, implies that L2 learners must be able to switch from one sign system to another one as well as identify, evaluate, interpret or may be decode the information structure they deal with.

Having considered such key terms and concepts as «multimodality», «multimodal literacy», «Multimodal Literacy Pedagogy», «trans mediation», it can be stated that a multimodal teaching approach focuses on using learning materials incorporating a variety of semiotic modes-linguistic, visual, aural, spatial, and gestural meaning and interactivity that requires students to use different sensory modalities to understand the content [7].

Multimodal approach is realized through creating multimodal texts where communicative situation is represented with the use of vision and hearing that allows to master much more material for a certain period.

The experiment [9] with applying the multimodal approach to authentic text (in French) included 3 phases of work with material: sensibilization, structurization and automation. During the first phase the students listen to the audio text, recorded in different tones, twice, and analyze the pictures, making assumptions concerning the content as well as underlying familiar words in green and unfamiliar-in red. Thus, a new notion can be introduced without teacher's instructions. During the second phase, that of structurization, the teacher explains the material verbally, adding gestures and facial expressions, and students repeat after teacher, using different tones, and work with terms on colored cards. Therefore, the structure is conceptualized in speaking. And the third phase, automatization, includes making colored puzzles, asking questions emotionally, in pairs, and a role play.

The results of the experiment proved that use of professionally oriented multimodal texts, including verbal and visual modes, can be a very efficient learning tool in teaching ESP students.

Using a multimodal approach, teachers can add to one-dimension written exposed text other sources such as multimedia that includes images, sound and video, making a deeper understanding of a topic by students. The more senses students use while being taught, the more they will remember and apply in their life.

To conclude, multimodality of the 21st century changed the traditional approaches to teaching students. Digital technologies and Internet resources resulted in new multimodal opportunities-from visual texts to electronic books. Types of work (listening comprehension, reading, writing, and speaking) are left unchangeable but the forms of it are new due to multimodal opportunities. Applying multimodality helps to increase efficiency of educational process, motivates students to communicate using different modes of interaction.

Multimodal approach to teaching ESP needs further research, and it must be considered while making new textbooks in order to satisfy students' expectations.

References:

1. Kress, G. (2010). *Multimodality: a social semiotic approach to contemporary communication*. London; New York: Routledge.
2. Overview of multimodal literacy. URL: <https://www.education.vic.gov.au/school/teachers/teachingresources/discipline/english/literacy/multimodal/Pages/multimodaloverview.aspx#link54>.
3. Kaminska, I. Implementation of the principles of sociosemiotics in teaching students foreign languages // *Osvitniy prostor Ukrainy*, vol.15, 2019. – pp. 235–240. DOI: 10.15330/esu.15.235-240.
4. A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures // *Harvard Educational Review*. 1996.
5. Cope, B., Kalantzis, M. *New London Group Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures*. Routledge, 2000 , P. 359.
6. Multimodal literacy through multimodal teaching <https://alisonyang.com/multimodal-teaching/>.
7. Youngjoo, Yi. Possibilities and Challenges of Multimodal Literacy Practices in Teaching and Learning English as an Additional Language, *Language and Linguistics Compass* 8/4 (2014): 158–169, 10.1111/lnc3.12076.
8. Miller, S.M. (2010). Towards a multimodal literacy pedagogy: Digital video composing as 21st century literacy, pp. 254–281. In P. Albers & J. Sanders (Eds.) *Literacies, Art, and Multimodality*. Urbana-Champaign, IL: National Council of Teachers of English.
9. Krekoten, O., Baidak, L. Multimodal approach to authentic texts use in foreign languages class, *Innovative pedagogy*, №20 vol.2, 2020. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-2-11>.

Іванченко І.А.,

Мультимодальний підхід до навчання іноземної мови професійного спрямування.

Анотація. Робота присвячена розкриттю сутності поняття «мультимодальність». Проаналізовано дидактичні можливості застосування мультимодального підходу до навчання іноземної мови професійного спрямування.

Ключові слова: мультимодальність, мультимодальна грамотність, мультимодальний текст.

Мельнікова Т.В.,

вчитель історії, правознавства та громадянської освіти
Комунальний заклад освіти «Навчально-виховний комплекс № 70
«середня загальноосвітня школа – дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)»
Дніпровської міської ради, м. Дніпро, Україна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. Динамічні та безперервні зміни в сучасному суспільстві ставлять перед кожною людиною завдання адаптуватися до нових умов. Успішною особистістю може стати лише тоді, коли буде самотійно долати труднощі, вирішувати складні життєві проблеми, мати інноваційний підхід до життя та створювати щось нове, корисне для всього людства. Ці глобальні задачі може подолати креативна, інтелектуально розвинена та творча людина. Саме тому в сучасній школі дуже гостро стоїть питання не лише здобуття знань, а й вміння їх застосовувати. Посилюється увага до розвитку креативності учнів, надання можливості бути дослідниками. Це все є надзвичайно важливим під час вивчення історії. Оновленому суспільству потрібні фахівці, які можуть самотійно мислити, здатні до самореалізації на основі об'єктивної самооцінки. Тому особливої актуальності набуває розвиток у здобувачів освіти навичок критичного мислення.

Ключові слова: критичне мислення, історія, компетентності, методи, прийоми, інтерактивне навчання.

На сьогодні актуальним питанням є використання в практиці роботи школи технології формування креативної особистості, теоретичними розробками якої займалися такі вчені-педагоги, як В.І. Андреева, Р.М. Грабовська, Н.В. Кузьміна, Н.Ф. Тализіна та ін. Проблема розвитку креативної особистості досліджували такі вчені, як А.І. Сологуб, Н. Лук, Я.А. Пономарьов, А.М. Матюшкін, Г.І. Щукіна, Н.В. Кічук, Д.Б. Богоявленська, П.К. Енгельмейер, М.А. Холодна, В.А. Моляко тощо [2, с. 7]. Саме творчий та діяльнісний підхід під час вивчення історії викликає зацікавленість здобувачів освіти і мотивує їх. Якщо дитина сама прагнутиме вивчати матеріал, то саме тоді навчання є продуктивним.

Критичне мислення означає не негативність суджень або критику, а зважений розгляд різноманітних підходів до проблеми, щоби врешті приймати обґрунтовані судження та рішення щодо неї. Людина з критичним мисленням нічого не сприймає на віру. Отже, критичне мислення – це здібність і прагнення оцінювати різні твердження та робити об'єктивні судження на основі добре обґрунтованих доказів. Мета критичного мислення полягає у встановленні об'єктивної істини [6, с. 5]. Роль критичного мислення полягає у тому, щоб опонувати віру, яка не піддається поясненню. Цей вид мислення виявляється у двох напрямках: 1) орієнтація на пошук правди; 2) розуміння різноманітності. Віра в абсолютизм і ідеї, які не

піддаються поясненню, є негативними показниками критичного мислення [6, с. 6].

Суттєво підвищити ефективність розвитку творчих здібностей та критичного мислення можливо при постійному використанні творчих завдань, у процесі роботи над якими учні застосовують здобуті знання, уміння та навички. У процесі вирішення творчих завдань учні створюють певний творчий продукт.

Існує дуже багато методів і прийомів, які можуть бути використані на різних етапах уроку для формування навичок критичного мислення в учнів. Найбільшого поширення і застосування набули методи: «Асоціативний куш», «Фішбоун», «Займи позицію», «Прес», «Діаграма Венна», «Мозковий штурм», «Рюкзак», «Дискусія», «Сенкан», «Незакінчене речення», «Метод проблемних запитань», «Бліц-опитування» та інші.

Охарактеризуємо деякі методи і прийоми розвитку навичок критичного мислення на уроках історії.

Метод «Фішбоун», що в перекладі означає «риб'ячий кістяк». В «голові» цього кістяка учні позначають ту проблему, що розглядається під час уроку. На самому кістяку є верхні й нижні кісточки. На верхніх учні відзначають причини виникнення досліджуваної проблеми. Напроти верхніх кісточок розташовуються нижні, на яких учні по ходу читання тексту виписують факти, що підтверджують наявність сформульованих ними причин. Записи повинні бути короткими, являти собою ключові слова або фрази, що відбивають суть, факти [5, с. 25].

Найчастіше ми використовуємо «риб'ячий кістяк» для дослідження тем війн, повстань і революцій. Наприклад: 8 клас історія України «Козацько-селянські повстання 20–30-х рр. XVII ст.», 7 клас всесвітня історія «Столітня війна», 9 клас всесвітня історія «Велика Французька революція» тут можна запропонувати зробити одразу 3 методи «Фішбоун»: перший охоплюватиме події 1789–1794 від початку роботи Генеральних штатів до страти Максиміліана Робесп'єра. Другий від 1794 до 1799 від страти Робесп'єра до приходу до влади Наполеона (період Директорії). І третій підсумково-узагальнюючий. Це може бути завдання для домашньої роботи на узагальнення матеріалу.

Метод «Обери позицію» допомагає навчитися обирати позицію відносно спірних проблем, висувати аргументи на захист свого вибору та прислухатися до аргументів тих, хто обирає іншу позицію. Ще в давнину Піфагор сказав: «Хоча слова «так» і «ні» дуже короткі, але вони вимагають серйозних роздумів [1, с. 56]. Учням пропонується проблемна ситуація, наприклад: «Берестейська унія 1596 р.: компроміс еліт чи зрада духівництва?» або «Ідея Б. Хмельницького про спадкове гетьманство: прагнення до особистого панування чи політична необхідність?» Кожен

учень має аргументувати свою точку зору. Після обговорення можлива зміна позиції.

Метод «Атака на вчителя». Після вивчення нового матеріалу вчитель оголошує учням, що зараз вони поміняються місцями - учні будуть ставити питання, а вчитель відповідати на них. Висувається умова - вчитель буде відповідати тільки на цікаві запитання. Ця умова якраз і стимулює учнів складати запитання проблемного характеру [4, с. 58].

Наприклад: вивчаючи тему «Русь-Україна за Володимира Святославича (Великого, 980–1015 рр.)», пропонується учням опрацювати фрагмент історичного джерела з метою сформулювати для вчителя запитання стосовно теми документу.

Свідчать документи. Літопис руський про хрещення киян 988 р.

«У літо 6496 [988]. І коли [Володимир] прибув [з Корсуня], повелів він поскидати кумирів [дерев'яні статуї язичницьких богів] — тих порубати, а других вогню оддати. Перуна ж повелів він прив'язати коневі до хвоста і волочити з Гори по Боричевому [узвозу] на ручай. [...] Потім же Володимир послав посланців своїх по всьому городу, говорячи: «Якщо не з'явиться хто завтра на ріці — багатий чи убогий, чи старець, чи раб, — то мені той противником буде». І, це почувши, люди з радістю йшли, радуючись, і говорили: «Якби се не добре було, князь і бояри сього б не прийняли». А назавтра вийшов Володимир [...] на Дніпро. І зійшлося людей без ліку, і влізли вони у воду, і стояли — ті до шиї, а другі — до грудей. Діти ж [не відходили] од берега, а інші немовлят держали. Дорослі ж бродили [у воді], а попи, стоячи, молитви творили.» [3, с. 43]

Ознайомившись із фрагментом документу, учні ставлять вчителю цікаві запитання

Ефективним буде і так званий «кошик ідей». На дошці малюємо кошик, у який буде «зібрано» все, що всі учні знають з теми, що вивчатиметься. Обмін інформацією відбувається за певною процедурою. Ставиться пряме питання про те, що відомо учням з тієї або іншої проблеми [2, с. 10]. Наприклад: «Які ознаки розвитку капіталізму в першій половині XIX ст.. спостерігалися: а) в промисловому розвитку українських земель; б) в розвитку сільського господарства?». Спочатку кожен учень згадує і записує в зошиті все, що знає (це індивідуальна робота). Потім відбувається обмін інформацією в парах або групах. Учні діляться один з одним відомими знаннями (групова робота). Учні повинні з'ясувати, у чому збіглися їхні уявлення, з приводу чого виникли розбіжності. Далі кожна група по колу називає якесь одне положення чи факт, при цьому не повторюючи раніше сказаного (таким чином складається список ідей). Усі відомості стисло, як тези, занотовуються в «кошику ідей» (без коментарів), навіть якщо вони помилкові. У «кошик ідей» складаємо факти, думки, імена, проблеми, поняття, що мають відношення до теми уроку. Далі в ході уроку ці розрізнені

у свідомості дітей факти або думки, проблеми або поняття можуть бути пов'язані в логічні ланцюги. Усі помилки виправляємо в процесі засвоєння нової інформації [2, с. 12].

Метод «Різнокольорові капелюшки» з'явився на основі методу, що був розроблений французьким психологом Едвардом де Боно. Він використовується для аналізу проблеми, ситуації, для групової дискусії, коли необхідно розглянути предмет під різним кутом зору, об'єктивно оцінити явище, змодельовати різноманітні ситуації та спрогнозувати їх розвиток. Цей метод навчає думати різними способами, по-різному оцінювати ситуацію, прогнозувати події [1, с. 78].

Можна пропонувати учням створити групи під кожним капелюхом, опрацювати ситуацію та презентувати її; також можна запропонувати перевдягати капелюшки. Необхідно пам'ятати, за що саме відповідає група під певним капелюшком.

Колір капелюха вказує на тип завдання. Наприклад:

Білий капелюх – розкажіть про тему лише у фактах і цифрах.

Жовтий капелюх – подумайте, чому ... (далі йде якесь питання, що стосується фундаментальних основ теми, яку досліджує клас).

Чорний капелюх – доведіть, що ... (в рамках теми).

Червоний капелюх – подумайте, який емоційний стан може викликати в нас ця тема (або якийсь її ключовий елемент).

Зелений капелюх – подумайте, як використати тему/її елементи, щоб це зробило наше життя радіснішим? Які позитивні моменти має ця тема?

Синій капелюх – узагальніть висловлювання всіх попередніх груп капелюхів/підсумуйте, що корисного та нового ми дізналися в результаті цього завдання.

Отже, розвивати критичне мислення учнівської молоді — найактуальніше завдання вчителя за умов інтенсивних соціальних, економічних та політичних змін, це є також необхідним елементом навчального процесу, що сприяє формуванню в учнів глибоких теоретичних знань, практичних навичок, пробуджує інтерес, мотивацію та забезпечує формування ключових компетентностей.

Список використаних джерел

1. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. – Запоріжжя, 2000. – 159 с.
2. Богданова О. Використання методик розвитку критичного мислення на уроках історії // Історія України. – 2006. – №9 (457). – С. 6–13.
3. Дрібниця В.О. та ін. Історія України : підруч. для 7 кл. закладів загальної середньої освіти / В.О. Дрібниця, І.Я. Щупак, О.В. Бурлака, І.О. Піскарьова. – Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. – 176 с. : іл.
4. Корінько Л.М. Роль критичного мислення у формуванні учнівських компетенцій. - Х.: Вид. група «Основа», 2012.

5. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник. – К., 2004. – 192 с.
6. Терно С. Проблемні задачі з історії: Дидактичний посібник для учнів 10–11 класів. Тернопіль, 2010. 40 с.

Тимашова А.А.,

курсантка Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Плахотний А.П.,**
підполковник поліції, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Повсякчас кримінальній поліції у світі відводилось вагоме місце, адже вона здійснює забезпечення протидії злочинності, захищає права та свободи, інтереси суспільства й держави від протиправних посягань. В науковому полі кримінальну поліцію розглядають як визначену актами Національної поліції систему організаційно-функціональних, поєднаних між собою підрозділів апарату поліції, територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях і місті Києві, їх відокремлених підрозділів (управління, відділи, відділення), міжрегіональних територіальних органів поліції (Департамент кіберполіції, Департамент внутрішньої безпеки, Департамент протидії наркозлочинності, Департамент захисту економіки тощо), що являють собою підрозділи кримінальної поліції, та згідно з наданою їм компетенцією здійснюють діяльність із виявлення, попередження, припинення й розслідування кримінальних правопорушень, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими спеціальними законами й актами законодавства [3].

Проте, аналізуючи проблеми підвищення рівня організації підрозділів кримінальної поліції України можна дійти висновку, що існує низка факторів, які негативно впливають на діяльність даних підрозділів кримінальної поліції, зокрема найбільш значними є: 1) низький рівень професійної підготовки працівників підрозділів кримінальної поліції; 2) недостатня психологічна підготовка працівників підрозділів кримінальної поліції [2].

Варто зазначити, що досить суттєвою проблемою, яка негативно впливає на ефективність діяльності підрозділів кримінальної поліції виступає низький рівень обізнаності їх працівників стосовно прийомів, що використовуються правопорушниками, зокрема використання інформаційних технологій задля вчинення кримінальних правопорушень, і способів протидії цим протиправним діянням. Тобто працівникам підрозділів

кримінальної поліції бракує саме практичних спеціальних знань, якими вони повинні володіти для здійснення своєї діяльності.

В даному питанні, з огляду на бажання України бути частиною європейського співтовариства, наша країна має переймати міжнародний досвід. Зокрема, у 2000 році країни-учасниці Європейського Союзу заснували Європейський поліцейський коледж. На базі цього закладу, в тому числі разом з відомчими навчальними закладами поліції країн-членів Європейського Союзу, проводиться навчання атестованими науковцями, що є співробітниками поліції навчальних закладів із підготовки працівників поліції країн Європейського Союзу (зокрема таких країн як: Італія, Німеччина, Франція, Угорщина, Польща, Чехія, Румунія, Словенія, Литва, Латвія, Естонія) для працівників підрозділів поліції. Навчання відбувається за такими напрямками як: «Боротьба з тероризмом»; «Відмивання коштів», «Торгівля людьми», «Розповсюдження наркотиків», «Міжнародна організована злочинність»; «Спеціальні методи підрозділів поліції».

Наприклад, викладачами спеціальних дисциплін у Вищій школі поліції Німеччини виступають саме практикуючі поліцейські, які мають досвід роботи не менше 4 років. Варто зазначити, що спеціальні дисципліни за напрямком «Спеціальні методи правоохоронних органів» викладаються лише атестованими співробітниками поліцейських шкіл та академій (при цьому, залучаються найбільш досвідчені практики). За цим напрямком вивчають наступні спецкурси: 1) «Робота з інформаторами: можливості використання країнами ЄС»; 2) «Оперативний аналіз розвідувальної інформації: концепція розвідки, збирання та оцінка розвідувальної інформації». Дані спецкурси викладаються лише для поліцейських й осіб, що проходять навчання за напрямком діяльності – кримінальна поліція. 3) «Можливості використання соціальних медіа у правоохоронній сфері». Цей спецкурс пов'язаний із отриманням практичних знань у протидії кіберправопорушенням, торгівлі людьми, сексуальному насильству, протидії використанню соціальних медіа у масових заворушеннях [4].

Тому до занять за місцем служби працівників підрозділів кримінальної поліції слід залучати найбільш досвідчених і кваліфікованих співробітників Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України, науково-педагогічних представників вищих навчальних закладів України. У проведенні занять мають брати участь працівники органів прокуратури, суду, органів, що здійснюють контроль за отриманням податкового законодавства та інших правоохоронних і контролюючих органів.

Досить недооціненим фактором, який також впливає на здійснення ефективної діяльності підрозділами кримінальної поліції є недостатня психологічна підготовка їх працівників. Варто зазначити, що достатній рівень психологічної підготовки серед працівників кримінальної поліції пов'язується насамперед із їх особистісно-професійними характеристиками:

ставлення працівника до служби в даному підрозділі; кількість подразників, які спричиняють ризики та ін.

Досить часто саме у працівників підрозділів кримінальної поліції виникають деструктивні емоційні стани, зокрема це такі психічні стани як тривога, страх, стрес, фрустрація, панічна атака, приступ агресії. В даному випадку вагоме місце посідає саме такий фактор як «небезпека для життя і здоров'я», що в свою чергу зумовлюється самою специфікою діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Також у працівників підрозділів кримінальної поліції досить часто спостерігаються коливання від одного емоційного стану до іншого. Безумовна така непостійність емоцій може негативно впливати й на якість професійної діяльності.

Таким чином, причинами виникнення вище зазначених деструктивних емоційних станів виступають неготовність із психологічної точки зору працівників підрозділів кримінальної поліції діяти в небезпечних та особливо небезпечних ситуаціях, а також специфіка їх емоційної сфери, зокрема індивідуальна схильність до негативних переживань у рази появи емоціогенних факторів [1]. Все це зумовлює необхідність у організації проведення на належному рівні психологічної підготовки працівників підрозділів кримінальної поліції.

Така психологічної підготовки працівників підрозділів кримінальної поліції з професійної точки зору має бути чітко спрямованою на те, аби: сформувати психологічну готовність до боротьби зі кримінально-протиправною діяльністю, зокрема розвивати у працівників стійкі інтереси до професійної діяльності та почуття справедливості й законності; вдосконалювати навички працівників до застосування психологічних прийомів впливу при конфліктах у спілкуванні зі правопорушниками, навчати методів та способів їх вирішення; формувати психологічну стійкість, розвивати навички володіння власним психічним станом в напружених ситуаціях під час здійснення професійної діяльності [5].

Отже, первинна професійна підготовка, підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломна освіта (спеціалізація, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування) працівників підрозділів кримінальної поліції в Україні повинні здійснюватися з врахуванням європейського досвіду. Зокрема необхідно проводити дану підготовку із залученням лише практикуючих працівників поліції, органів прокуратури та суду, які мають достатній стаж роботи.

Також варто приділити більшої уваги організації та проведенню психологічної підготовки працівників підрозділів кримінальної поліції, що передбачає розвиток працівників значущих якостей і умінь, з урахуванням диференціації співробітників за критерієм успішності та стійкості при виконанні завдань не тільки в екстремальних (небезпечних для життя і

здоров'я) умовах несення служби, але й упродовж всієї служби. У зв'язку з цим доцільною розробити і впровадити у практику програму психологічної підготовки працівників правоохоронних органів до саморегуляції психічних станів і поведінки при виконанні професіональних дій у небезпечних ситуаціях. Для успішного виконання службових завдань у працівників правоохоронних органів необхідно сформувати почуття самовладання, здатність самостійно приймати оперативні рішення, здатність до саморегуляції поведінкою та емоціями. Завдяки саморегуляції можна активізувати або загальмувати психічні процеси, а також підвищити якість підготовки та ефективність дій. Процес розвитку психічної саморегуляції передбачає систематичне тренування здатності впливати на власний емоційний стан і поведінку.

Список використаних джерел

1. Забезпечення психологічного здоров'я працівників Національної поліції України: навчально-методичний посібник / Остапович В.П., Барко В.І., Кириєнко Л.А., Пампура І.І., Барко В.В.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. В.О. Криволапчука. Київ: ДНДІ МВС України, 2019. 168 с.
2. Марков М.М. Загальна характеристика професійної підготовки працівників оперативних підрозділів [Електронний ресурс] / М.М. Марков // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2018.
3. Санакоєв Д.Б. Реформа національної поліції України: стан та шляхи удосконалення [Електронний ресурс] / Д.Б. Санакоєв // Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах. – 2017.
4. Танько А. Форми та методи підготовки працівників Національної поліції України до реалізації державної правоохоронної політики [Електронний ресурс] / А. Танько // Підприємництво, господарство і право. – 2021.
5. Шевчук І.І. Психологічна підготовка працівників правоохоронних органів [Електронний ресурс] / І.І. Шевчук //.

Розділ 2

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

Шевчук А.А.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АЛІТЕРАЦІЯ ЯК МЕТАКОД ДО ПРОЧИТАННЯ СТУСОВОГО ВІРША (ЗА ЗБІРКОЮ «ПАЛІМПСЕСИ»)

Анотація. У фокусі дослідження – фоностилестичний аспект мовної тканини поетичних творів В. Стуса. Визначено найактивніші та найчастотніші фоностилеми у текстах, що беруть участь у творенні алітерації. Здійснено аналіз їхніх конотативних значень.

Ключові слова: поетична мова В. Стуса, фоностилема, звуковий повтор, алітерація, мікросема.

Алітеровані звуки є носіями мікросем, завдяки яким надалі вибудовуються слова та формується загальне смислове навантаження тексту. Так, поруч із традиційним підходом у лінгвостилістиці, згідно з яким звуковий рівень мови вважається лише допоміжним, існує низка новітніх досліджень, у яких чільне місце відводиться звукописному ладу авторського мовлення (українські дослідники – П. Дудик, І. Качуровський, А. Коваль, Л. Мацько, В. Ковальов, Л. Гнатюк, Г. Півторак, В. Левицький, О. Селіванова, Г. Яворська, В. Мусієнко та ін.; зарубіжні – Г. Векшин, І. Кожевникова, М. Гаспаров, С. Бернштейн, А. Блек, Р. Гінзбург, Г. Гачев, Б. Томашевський, тощо).

Проблематика сформульованої теми визначається важливістю дослідження алітерації як однієї із фоностилестичних ознак Стусового вірша, які поруч із більш дослідженими лексичним і синтаксичним складниками так само є значними виразниками семантичних значень та, навіть, найпершими. А творчість поета є однією з наймісткіших за змістом і найскладніших евфонічно (з погляду звукового навантаження) й мовно-естетично, проте малостудійованою.

Так, для звукової тканини поезії Стуса найчастотнішою є алітерація [р] і [с], [з] і [с], [д] і [т]. Найчастіше алітерується дрижачий [р] та шумний щілинний свистячий [с], смислове навантаження яких хоч і змінюється відповідно до кожної поезії, проте має універсальні риси для автоінтертекстуальної творчості митця. У вірші «Терпи, терпи, терпець тебе шліфує» поет використовує корелятивну опозицію цих двох звуків, граючи на контрасті:

*Терпи, терпи – терпець тебе шліфує,
сталить твій дух – отож терпи, терпи.
Ніхто тебе з недоли не врятує,
але й не зіб'є з власної тропи.
На ній і стій, і стій – допоки скону,
допоки світу й сонця – стій і стій.
Хай шлях – до раю, пекла чи полону –
Тримайся далі розпачу й надій [7, с. 276].*

Тут контрастність полягає у тому, що фоностилема [р] у науці вважається звуком духу, сили, чоловічої іпостасі особистісного начала, звуком «Я», єдиним, у творенні якого не бере участі язик, що відбиває рішучість, ярість, вогненність [1, с. 373], а [с] – звуком світла, сонця, наскрізно солярним, «духу на переході до світла і навіть власного вогню» [1, с. 365]. Інтенсивність останнього підкреслюється алітерацією [х], який також є звуковим виразником архетипу вогню, навіть візуально зображуючись, як хрест, «зхрещене проміння сонця», за Гачевим [1, с. 362], який підтверджує солярність цих фоностилем також на прикладі їхнього чергування: дух/дусі [1, с. 362]. Так, ліричний герой із чоловічою іпостассю особистісного начала, втіленою алітерацією [р] та наполегливістю, вірить у світло (алітерований [с]), незважаючи на трагізм та драматизм долі. Це характерно для всієї збірки «Палімпсести» та підкреслюється і на лексичному рівні – втілюється у частотному використанні лексем «сонце», «свіча», «свічадо», «світло», власне солярної символіки, яка неодмінно супроводжується смисловим навантаженням незламної віри: «Допоки скону, допоки світу й сонця – стій і стій».

Показовим є тут те, що мова ідеться про «власну тропу», життєвий шлях ліричного героя, якого він має чітко дотримуватись, (де образ-символ дороги є характерним для «Палімпсестів» загалом) і слово «стій» – і на лексичному, і на фоностилістичному рівні доповнює сенсами внутрішній екзистенційний простір суб'єкта. Адже лексема «стій» виражає числокод «чотири», де «четвірка» - «симптом утвердження» [4, с. 222], ознака сталості, непорушності, межа між двома світами [4, с. 222], код до прочитання якої – фоностилеми, які можна потрактувати за теорією Георгія Гачева: [с] – світло, сонце; [т] – «спочатку змикання, межа, тюрма, замок...потім виривання духу на свободу» [1, с. 372]; [і] – відкритість і щирість, далечинь і вічність; [й] –

спрямований до безкінечності, «практично не матеріальний, летючий, звук ефіра» [1, с. 362]. Вищезгадану межовість автор вкладає у наступні рядки – «хай шлях – до раю, пекла чи полону...», де світ троїстий, як у народній традиції (рай – небесне, пекло – потойбічне і полон – земне життя), та утворює числокод «чотири» також завдяки використанню звуку [х] як символу хреста, перехрестя, врешті-решт, вогню. А замкнений внутрішній екзистенційний світ ліричного героя підтверджується частотною алітерацією [т], як звуку боротьби, енергії, свободи. Крім того, завдяки *т*-консонантизації поряд із [р] особливо увиразнюється естетика маскулінної твердості, сили й боротьби: «**Терпи, терпи – терпець тебе шліфує, ставить твій дух...**». Так, незгасний внутрішній вогонь, – ось що дають у сумі алітеровані у цих рядках [р] і [с].

Світосприйняття ліричного героя у поезіях митця почасти побудоване на такому зіставленні [р] і [с] – твердості терпіння, сили духу та устремління до сонця, віри у світло. А образи, символи сонця, світла та, зрештою, вогню є визначальними концептами у поезії Василя Стуса, у яких втілені народні, міфологічні та християнські іпостасі, крім того, їхня вербалізація на фонетичному рівні також посідає чільне місце.

Так, *р*-консонантизація нерідко звучить у рядках «Палімпсестів» у супроводі числокоду «чотири» та квадрата як одного із його виразників, зокрема у вірші «Весь обшир мій – чотири на чотири»: «**Прощай тюремна стороно / із чотирма дверима, / де кругле вічко верещить, / висвистує квадрат...**» [7, с. 320], де «чотири», як і тюрма, відображає таку ж семантику непохитності і твердості разом із алітерацією [р]. Так, квадрат як «четвірка» і внутрішній простір ліричного героя, який прагне до самозбереження та «самособоюнаповнення», підкреслюється у митця звуковими інтенціями [р].

І якщо мікрокосмос ліричного героя – це квадрат із твердістю та незламністю, втіленою в алітерації [р], то макрокосмос – коло, часто згадуване у поетичних творах Стуса, поєдналося й у вірші «Уже Софія відструменіла...»: «**Квадратне серце – в квадратнім колі, / в смертнім каре ми падаєм долі**» [6, с. 214]. Тут *к*- та *р*-консонантизація зі своїми поривами до свободи, проривністю замкнена у лексичні коди – квадрат та коло, де останній – народно-міфологічне уявлення про світ.

У деяких текстах корелятивна опозиція алітерованих [р] і [с] відображає трагізм, пригніченість та спад почуттів, майже до відчаю: «**О чорна графіка гори, О мерзла кров пролита, заговори, заговори, повідж, кого тут скрито / Яка священна таїна про злочини бувалі! Снується темінь навісна у вимовклім проваллі**» [7, с. 222]; «**Горить стерня, де половіло жито, о вересню теребище смеркань! / Отак посиджу в довгій самоті, над вудкою схилившись**» [7, с. 218].

Алітерація зі фоностилемою [р] нерідко з'являється у Стусовому вірші як додаткова мікросема для підсилення настрою тривоги: «**Крайкіл! – скрикнуло**

ізліва / перейми-но, переймай!» [6, с. 270]. Тут «крайкіл» – це також макрокосмос ліричного героя, власне Україна, образ якої постає далі у тексті, на що нам уже в перших рядках натякає алітерація [л], що втілює у собі жіноче начало, «водяність, плавність, м'якість» [1, с. 373].

Виключно у своїй світлій іпостасі виступає багатократне вживання фоностилеми [с] у вірші «Самого спогаду на дні»: *«Самого спогаду на дні, / як зірка у криниці, / вона з'являється мені / і світить, і святиться... / Як куте сяєво сторіч, / як зірка у криниці, / неначе свічка в темну ніч – / горить і промениться»* [9, с. 268]. У цій поезії мікросема [с] трансформується у звукове поєднання [св], яке маркує «перехід до духовності» [1, с. 364], що одразу наштовхує на думку про що ідеться далі на лексичному рівні: спогад є найсвітлішим та більше того, надією. Хоч і йдеться про жіноче начало, втілене лексемою «криниця», власне водою, проте на фонетичному рівні простежується поєднання чоловічого та жіночого, втіленого консонантою [р] та асонантою [і]. Загальний настрій поезії підтримується і завдяки співзвучності шумних щілинних зубних [с] та [з], звуків дихання, спокою, які схожі за артикуляцією. Крім того, текст представлений не лише алітерацією та асонансами, а й логогрифом, полісиндетоном та монофоном, у наведеному прикладі вони зосереджені в одному рядку *«і світить, і святиться»*, також монофон представлений у словах *«сяєво сторіч»*. Наявні звукові повтори на рівні анафори та епіфори. Проте, переважає алітерація свистячого глухого консонанта, тоді як асонанс інтенсивніше представлений, завдяки чому увиразнюється загальне звукове тло, на рівні змісту – каталізуються відтінки почуттів ліричного героя.

Алітерований [с] інколи постає не лише виразником інтенцій до світла, а й гармонії та вічності: *«Посоловів од співу сад, / од солов'їв, і од насад. / І од самотньої свічі, / і од жалких зірок вночі»* [6, с. 277]. Асонанси [о] тут утворюють певне коло як вічний рух, внутрішню нескінченність, яка надалі переходить в образ-символ світового дерева, втіленого у вишні, голуба як птаха, що зображався традиційно у народній культурі поруч із деревом життя, і, зрештою, у світлий образ матері (Мати-Берегиня поступово замінила образ дерева життя у народній культурі, зокрема в орнаменталістиці, із прийняттям християнства, таку еволюцію зустрічаємо і у цій поезії): *«бо мати видиться свята, в якій смеркаю і світаю»*. Так, заглибившись у сенси фольклорних мотивів та образів цієї поезії спостерігаємо коловорот життя і смерті втілений завдяки використанню образу саду, дерева, птаха, матері і власне кола, що підкріплюється о-асонантою та с-консонантою.

Рідше трапляється алітерація [с] як така, що позбавлена характерних їй смислів, корелюючи із [р] набуває також настроїв трагізму: *«Сніги і стужа, вітри й морози, / свисти і лайки, дикі прокльони, / собачий гавкіт, крик паровоза, чорні машини, чорні вагони. / Шпали і фари, пси і солдати, /*

пругтя і граття і загорода» [6, с. 214]. Тут зустрічаємо контраст протиставлення замкнутого простору ліричного героя із *p*- і *m*-консонантивацією з інтенціями до свободи, і зовнішні картини його оточення із *s*-консонантивацією, де [с] – натякає на те, що там, за тюремними ґратами, не зважаючи на те, що «*свисти, сніги, стужі, пси і солдати*», таки світло. Так, спостерігаємо поєднання білого і чорного кольорів, де чорний – відображення стану несвободи й пригнічення людської гідності [2, с. 220], а білий – як синонім і антипод чорного, що відсилає нас до понять і явищ більш абстрактних та уявних [5, с. 104]. Теж саме маємо на фонетичному рівні: [p] – звук боротьби, більш приземлений, а [с] – сонячний, співвідноситься із трансцендентним. Показовим є переважання форми множини у іменників цього уривку з поезії. За Гачевим, множина виводить тіло (точку) в Далечінь і є «розчепленням самоті і розподілом одиничного променями» [1, с. 363]. Враховуючи частотне використання форми множини в авторських неологізмах Василя Стуса (у яких так само часто зустрічаються фоностилеми [p], [с]), можна стверджувати, що вектор інтенцій ліричного героя має напрямок у вічність.

Цей вектор окреслюється у Стусовому вірші як «земля-небо» завдяки очевидним і частотновживаним лексемам *Господь, Бог* та їхньому розвитку на символічно-образному рівні і не тільки. Спрямованість ліричного героя відображена і завдяки алітерації [p] і [с] та [с] і [з]. Вектор також відтворений і у вищезгаданих міфологемах межі – свічці, вогні, сонці та в окаціоналізмах – життєіснування і життєсмерть. Це питання досліджує Людмила Тарнашинська, пишучи про межовість ситуації, яка «вириває людину з мережі причинно-наслідкових зв'язків, виводить поза звичне середовище» [8, с. 44]. Мова ідеться про сферу людської екзистенції, де ліричний герой – на межі буття. В екзистенції межова ситуація розгортається, за Ясперсом, як «боротьба з самим собою» [8, с. 44]. Це чітко виражено у контрастному зіставленні [p] і [с], і коли ліричний герой замкнений у екзистенційний «квадрат», бій супроти падіння, поривання утілене в *p*-консонантивації – боротьба із самим собою. Межовість ситуації у поезії може перебувати, навіть, у динаміці і двоїстості поділу світу: «*Кошлатий обрій вороноконий йде берегами ридай-ріки*» [6, с. 270], із традиційним супровідником [p].

Показовим є те, що усередині-себе-буття ліричного героя поезій збірки «Палімпсести» підкреслюється твердістю та стійкістю [p] на шляху до самозбереження. Така заглибленість у себе хоч і викликає наскрізну тему смерті, проте саме надія і віра у світло, втілена у *s*-консонантивації підтримує сталість у внутрішньому та зовнішньому складнику буття.

Вертикаль у напрямку до неба втілилася у поезіях збірки також завдяки алітерації [с] та [з], де звук сонця не випадково алітерується зі звуком Землі, «її дрижання у світовому просторі, биття, тертя» [1, с. 362]: «*Ці сосни, вбрані*

в синій-синій іній, / на взгір'я збігли і завмерлі, мерехтом – / чи то цвинтарним ачи межисвітнім – / мені відкрили візерунки душ...» [6, с.325]. Вертикаль як чітка межа може проявлятися у текстах Стуса інколи як безкінечне прагнення до неба, світла ([с]) або ж заземленість із темою смерті (з частотними акцентами на з-консонантизації): «Зайти непомітно / за грань сподівання / за обрій нестерпу / за мури покори / за грати шаленства / за люті – огорожі / за лози волян / шпичаки навіженства / аби розплататись / в снігах безшелесних / десть між кучугурами / доль запропалих – / Як хочеться вмерти!» [6, с. 316], «Земля – голосить? Світ – кричить? / В тобі? За безкраєм? – Не знаю. / Здається, кожен рік збавляю, немов останній» [6, с. 249]. Так, в останньому – ліричний герой під тяжкістю Землі (фоностилема [з]) уже не має чітких інтенцій до боротьби, протистояння, втілених фоностилемою [р], натомість з'являється менш вольовий, замкнутіший, глухий, зубний, проривний [т], твердість якого чергується із м'якістю, що, відповідно, відображається і у настроях героя на лексичному рівні. Так, фоностилема [т] лише частково виринає із тяготіння землі, часто поєднуючись із алітерацією [с]: «Тамте видіння у мені / світає – і світання / просториться в самотині, як світу заступання» [6, с. 265], де [с] яскраво виражає інтенції до світла і вічності, котрі ліричний герой доводить до самотності у своєму відокремленому, відстороненому від макрокосмосу екзистенційному вимірі.

Фоностилема [т] часто постає у корелятивній парі з [д], на відміну від алітерації звуків [р] і [с], котрі конотативно зазвичай трапляються в опозиції: «Кругом – вона, геть доокруж – вона, / та тільки терням поросла дорога» [6, с. 270]. Тут смислове навантаження лексем «кругом», «доокруж» підкріплене візіями кола на фонетичному рівні завдяки асонансу [о], котрий, відповідно, остаточно замикає рядки поезії та настрої ліричного героя у безкінечність, а стійкість останнього зображена завдяки чисельним р-консонантам.

Дослідження поетичних текстів збірки «Палімпсести» показало, що алітерація найчастотніше представлена фоностилемами [р] і [с] із належною їм суверенною семантикою і фонетичним тлом та як корелятивна опозиція; фоностилемою [з] та корелятивною парою [с] / [з], [т] і корелятивною парою [д] / [т] що спільною артикуляцією інтенсифікують змістове поле того чи ін. тексту. Потрактовано основні конотації алітерованих фоностилем. Так, у сумі із лексичними складниками, основними носіями семантичних навантажень тексту, виступають звуки.

Список використаних джерел

1. *Гачев Г.* Национальные образы мира. – М.: Совет. писат., 1995. – 480 с.
2. *Гулак А.* Семантика чорного кольору в поезії В. Стуса (на матеріалі збірки «Палімпсести») // *Донецький вісник наукового товариства імені Шевченка.* – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2013. – Т. 36. – 284 с.
3. *Левицкий В.* Семантика и фонетика: пособие, подготовленное на материале экспериментальных исследований. – Черновцы: ЧГУ, 1973. – 103 с.
4. *Росінська О.* Конструкція «світ-буття-буття-в-світі-буття» у смисловираженні числа «чотири» як онтологічного числообразу в поезії В. Стуса // *Донецький вісник наукового товариства імені Шевченка.* – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2009. – Т. 27. – 348 с.
5. *Савчук Г.* Білий колір як синонім і антипод чорного кольору у збірці «Палімпсести» В. Стуса // *Актуальні проблеми української літератури і фольклору.* – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – Вип. 12. – 280 с.
6. *Стус В.* Вибрані твори. – К: «Смолоскип», 2014. – 872 с.
7. *Стус В.* Зібрання творів: у 12 т.: Палімпсести (найповніший незавершений корпус). – Т. 5. – К.: Факт, 2009. – 768 с.
8. *Тарнашинська Л.* Василь Стус: художньо-екзистенційний вимір межової свідомості // *Слово і час* / Ред. кол.: Л. Скупейко (гол. редактор) та ін. – К.: ІС НАН України, 2016. – Вип. 3. – 130 с.
9. *Українець Л.* Конотаційна експлікація звукозображення в поетичній мові Олеся Гончара // *Таїни художнього тексту: [Зб. наук. пр.]* / Ред. кол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін. – Д.: Пороги, 2013. – Вип. 16. – 308 с.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Кузнецова Н.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Черкаського державного бізнес-коледжу

ЗАГРОЗИ І НАСЛІДКИ ВТРАТ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНИХ ВІЙНОЮ

Війна безпрецедентно є фактором фізичного знищення основного суспільного ресурсу – населення та формування сегменту скалічених людей з обмеженими можливостями до праці або зовсім непрацездатних; інструментом руйнування економіки країни, закладів критичної інфраструктури (житла, медичних, освітніх, культурних, транспортних, інших життєзабезпечувальних об'єктів і закладів) та обмеження доступу громадян до життєво необхідних ресурсів і послуг.

Внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, з початку війни наша країна несе значні втрати людського капіталу та майбутнього свого трудового потенціалу. Поки триває війна, точних оцінок реальних втрат людського капіталу порахувати неможливо, проте за передбаченнями фахівців-демографів, війна ще більше поглибить демографічну кризу в Україні та матиме тривалий у часі негативний вплив на стан здоров'я українців і погіршення демографічних показників. Так, основними факторами демографічної кризи, зумовлених війною в Україні будуть смерті через війну, каліцтва, психологічні травми, понівечені життя людей. Особливо згубними та відчутними будуть фізичні втрати населення країни, які матимуть троякий характер:

- прямі жертви серед військових і цивільного населення;
- опосередковані втрати через обмежений доступ населення до невідкладної медичної допомоги, особливо у регіонах, що знаходяться у зоні бойових дій;

- віддалені у часі втрати внаслідок спрацювання мобілізаційного ефекту війни, коли під час війни рівень захворюваності знижується, оскільки люди більшість хвороб переносять “на ногах”, проте потім, внаслідок спрацювання накопичувального стресу (ефект пружини), стан здоров’я українців значно погіршиться.

За попередніми прогнозами, якщо активна фаза війни закінчиться швидко, то демографічні втрати України можуть сягнути до 0,5-0,6 млн. осіб. Якщо ж війна затягнеться – близько 5 млн. осіб [1].

Фізичні втрати людського капіталу будуть незворотними, а численні каліцтва, інвалідизація призведуть до значного навантаження на медичну систему України. За даними ВООЗ (станом на травень 2022 р.), з початку війни, наша країна уже фізично втратила не менше 3000 осіб внаслідок погіршення доступу хворих до лікування хронічних захворювань. Зростає смертність серед населення України через відсутність доступу громадян до медичних послуг [2]. Через війну, значними є прямі фізичні втрати як військовослужбовців, так і цивільного населення України. Втрати особового складу ЗСУ під час воєнного стану не підлягають розголошенню, відповідно вони стануть відомими тільки після завершення війни. Щодо втрат цивільного населення України, то за даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини станом на 12.07.22 серед них нараховувалося 11 544 жертв, у тому числі 5 024 убитих та 6 520 поранених [3]. Звісно, фактичні втрати є значно більшими, проте в умовах воєнного стану та активної фази війни виміряти точно їх не є можливим.

Крім демографічних втрат, наша країна несе значні втрати економічно активного та працездатного населення, зумовлених війною через вимушену еміграцію наших громадян в якості біженців у інші країни Європи та світу.

Так, з початку війни – 24.02.2022 станом на 26.07.2022 було зафіксовано майже 10 млн. переміщень через кордон з України та майже 4 млн. уже повернулися назад в країну. Внутрішньо переміщеними через війну залишається 6,3 млн. осіб [4]. За оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців ООН, в Європі перебуває понад 6 млн. біженців, з яких понад 3,7 млн. є зареєстрованими для отримання тимчасового захисту. Найбільше українців емігрувало в Польщу – майже 50%, також у Словаччину, Угорщину, Румунію, Молдову. У Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині станом на 27.07.22 на отримання грошової допомоги зареєструвалися 1 375 265 осіб [4].

Значною інтелектуальною втратою для України є фізична загибель дітей. Діти, як і раніше, гинуть, отримують поранення і глибокі психологічні травми внаслідок зумовленого війною насильства. Станом на ранок 02.07.22 року в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації постраждали більше ніж 984 дитини. За офіційною інформацією

ювенальних прокурорів 344 дитини загинуло та понад 640 поранено. Внаслідок бомбардувань та обстрілів з боку росії 2102 об'єкти освіти пошкоджено, з них 215 зруйновано повністю. Близько 3,6 мільйонів дітей постраждали від закриття шкіл по всій країні. [5]. Цифри не є остаточними через обмеження доступу до зони активних бойових дій, проте уже демонструють непоправні втрати маленьких громадян України, які у перспективі формували б цінний для країни людський капітал.

Значним ризиком для України є можлива втрата власного інтелектуального капіталу. За результатами опитування, проведеного Управління Верховного комісара ООН у справах біженців ООН, у якому взяло участь 4900 українців, які вимушено мігрували закордон і зараз проживають у країнах Європи, 65% з них планують залишитися у країні, куди прибули, а 9% - переїхати до іншої країни (Німеччини, Чехії чи Канади). У такі країни як Польща, Чехія, Угорщина, Молдова, Румунія, Словаччина, 77% серед українських мігрантів мають вищу або професійно-технічну освіту та досвід роботи; 90% з них – це жінки та діти [6].

Тож уже стає очевидним, що чисельність українського населення внаслідок еміграції, зменшиться загалом за рахунок дітей, а також молоді, людей з вищою освітою, тобто рішучих та активних громадян. Тому Україні необхідно боротися за повернення тих мігрантів, які втікали від війни, захищаючи своє життя і життя своїх близьких, і є переважно налаштованими на повернення. Таких громадян серед біженців 85-90%. Решта – 10-15% - це українці, які скористалися ліберальними умовами перетину кордону і перебування українців у європейських країнах, що передбачають легальний статус, право влаштуватися на роботу тощо, а тому ця категорія мігрантів не повернеться в Україну [1].

Після війни країна та суспільство буде іншим, адже під час воєнних дій відбуваються глибокі суспільні зміни: мереж взаємодії, соціальних практик, уявлень про себе і суспільство. Українці – сильна і стресостійка нація. Висновки психологів засвідчують, що більшість українців демонструють високу ступінь адаптації до умов війни (61%) та володіють навичками резистентності (психологічної стійкості), що допомагають відновлюватися після стресових ситуацій і більш легше справлятися зі складними ситуаціями у майбутньому. Намагання розвивати бізнес у складних умовах війни є цьому доказом. Тому ці навички стануть значною перевагою після закінчення війни нашою перемогою для відбудови суспільства [7].

Ще до війни в Україні відбувалися структурні соціальні зміни, зумовлені зміною реального розподілу можливостей протягом тривалого періоду – останніх десяти років. Українці почали себе більше ідентифікувати з середнім класом, стали більш адаптивними до суспільної нестабільності та більше реагувати на соціальну несправедливість. Це згуртувало людей у протистоянні російській агресії. Безперечно, фізичні втрати людського

капіталу, зумовлені безпрецедентною та агресивною поведінкою ведення бойових дій росією, формуватимуть для України нові небезпеки та загрози. Зміна структури розселення людей матиме вплив на депопуляцію одних територій і їх надлишок у інших. Це змінить ринок праці, структуру зайнятості, потребу у професійних навичках, структуру виробництва. Ще більше посилиться гендерний дисбаланс через зменшення чисельності чоловіків, що позначиться на відновленні населення. Проте чітка, грамотна та виважена політика уряду, спрямована на стабілізацію і відновлення людського капіталу, має стати ключовим пріоритетом держави у післявоєнний період.

Першочергова увага має бути спрямована на розробку заходів із забезпечення якості життя населення країни та сприяння народжуваності, розвитку сучасної освіти, культури, науки, відновлення медицини, що сформує надійний фундамент для швидкого відновлення економіки. Стабілізація ситуації на ринку праці, зумовлена зміною структури населення та фізичним знищенням соціальної інфраструктури внаслідок війни, можлива через фактори збереження (забезпечення) житла; організованого, відповідно до зміни структури розселення людей, їх територіального переміщення; спроможності до швидкої професійної адаптації через психологічну підтримку та освіту; створення сприятливих умов для розвитку бізнесу для сприяння зайнятості. Важливим є підготовка кваліфікованих фахівців з сучасними знаннями і цифровими навичками для тих сфер економіки, які мають стати локомотивами її відродження – високотехнологічного виробництва, сільського господарства, креативних індустрій. Стратегії відновлення людського капіталу необхідно формувати у співпраці з іноземними партнерами в аспекті організаційної, технічної і фінансової допомоги для України та разом, у взаємодії долати труднощі відновлення українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Україна має боротися за повернення своїх біженців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9205>.
2. At least 3000 have died in Ukraine for want of disease treatment, WHO says. URL: <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/least-3000-have-died-ukraine-want-disease-treatment-who-2022-05-10/>.
3. Ukraine Humanitarian Crisis. Key facts. URL: https://disasterphilanthropy.org/disasters/ukraine-humanitarian-crisis/?gclid=CjwKCAjwrZOXBhACEiWAOEoRD-yQ1P-HGgJsJYWEFBV3xyQ55CdcRduc7xEcEeDZpdTZWaRuLz_qsxCh1MQAvD_BwE.
4. Ukraine situation flash update #23, 29 July 2022. UNHCR Regional BUREAU FOR EUROPE. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-flash-update-23-29-july-2022>
5. Сторінка Офісу Генерального прокурора у Telegram. Ювенальні прокурори: 344 дитини загинули внаслідок збройної агресії РФ в Україні/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://t.me/pgov_ua/4691.

6. 65% українців, які виїхали за кордон через війну, не планують повертатися ближчим часом. 13.07.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/13/7357887/>.
7. Якщо бізнес працює під час війни, мозок підприємця отримує унікальні навички. Чому так важливо не зупинятися. 10 червня 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forbes.ua/lifestyle/yakshcho-biznes-pratsyue-pid-chas-viyni-mozok-pidpriemtsya-otrimue-unikalni-navichki-chomu-tak-vazhlivo-ne-zupinyatisya-10062022-6530>.

Магац Н.С.,

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

Державної установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

науковий керівник: **Хумарова Н.І.,**

доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу

економічного регулювання природокористування

Державної установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

ІНСТРУМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА

Впровадження принципів соціально відповідального бізнесу є важливим чинником реформування національної економіки згідно умов вступу України до Європейського Союзу, оскільки на цій підставі створюватимуться якісно нові засади функціонування підприємств, що мають відповідати європейським вимогам та сприяти сталому розвитку нашої держави. Хоча в Україні концепція соціальної відповідальності бізнесу тільки починає розвиватися, її витоки були започатковані ще у 1953 році вченим Г. Боуеном [1], який описав соціальну відповідальність бізнесу як «зобов'язання бізнесменів проводити таку політику, приймати такі рішення або дотримуватись тих напрямків дій, які бажані з точки зору цілей і цінностей нашого суспільства».

Важливим внеском у дискусію про соціально-відповідальну поведінку бізнесу стала концепція «Потрійного результату» [2], вперше розроблена Дж. Елкінгтоном у 1994 році як основа сталого розвитку, яка врівноважує соціальний, екологічний та економічний вплив компанії. Вчений зробив акцент, що досягнення потрійних підсумкових результатів полягає у ефективному та довгостроковому партнерстві між приватним і державним секторами та стейкхолдерами. Концепція потрійного результату як практичний підхід до сталого розвитку є актуальною у наш час, оскільки у 2015 році на саміті у Нью-Йорку було затверджено Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року та прийнято сімнадцять Цілей сталого розвитку (ЦСР) [3], що стосуються глобальних проблем, з якими стикається людство, включаючи бідність, нерівність, мир та справедливість,

зміна клімату, погіршення стану довкілля, зокрема вирішення проблеми забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією для кожного. Хоча ЦСР не передбачають зобов'язання для приватного сектору, країни, що приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку повинні розробити конкретні завдання та заходи, згідно яких фірмам необхідно буде впроваджувати нові методи ведення бізнесу або вдосконалювати існуючі. Зокрема, законодавство ЄС відповідно до Директиви 2014/95/ЄС [4] вимагає, щоб великі компанії, що становлять громадський інтерес розкривали свою нефінансову інформацію у звітах, в рамках життєво важливої ролі просування соціальної відповідальності бізнесу у країнах ЄС.

Однією з найбільших проблем, які стоять сьогодні перед світом, є зростаючий попит на чисту, безпечну воду. Україна є однією з найменш забезпечених прісною водою країн Європи. Так, за даними ООН [5] Україна посідає 125 місце серед 179 країн за показником кількості відновлювальних внутрішніх ресурсів прісної води на душу населення. Однак, аналізуючи статистичні дані щодо охорони та використання водних ресурсів, можна стверджувати, що в нашій державі досі не впроваджено принципи раціонального та соціально відповідального ставлення до води.

Згідно даних [6] найбільша частка забору прісної води припадає на підприємства водопостачання, каналізації та поводження з відходами, що у 2020 році становила 4490 млн. м³ (47% від загального забору прісної води) (рис.1).

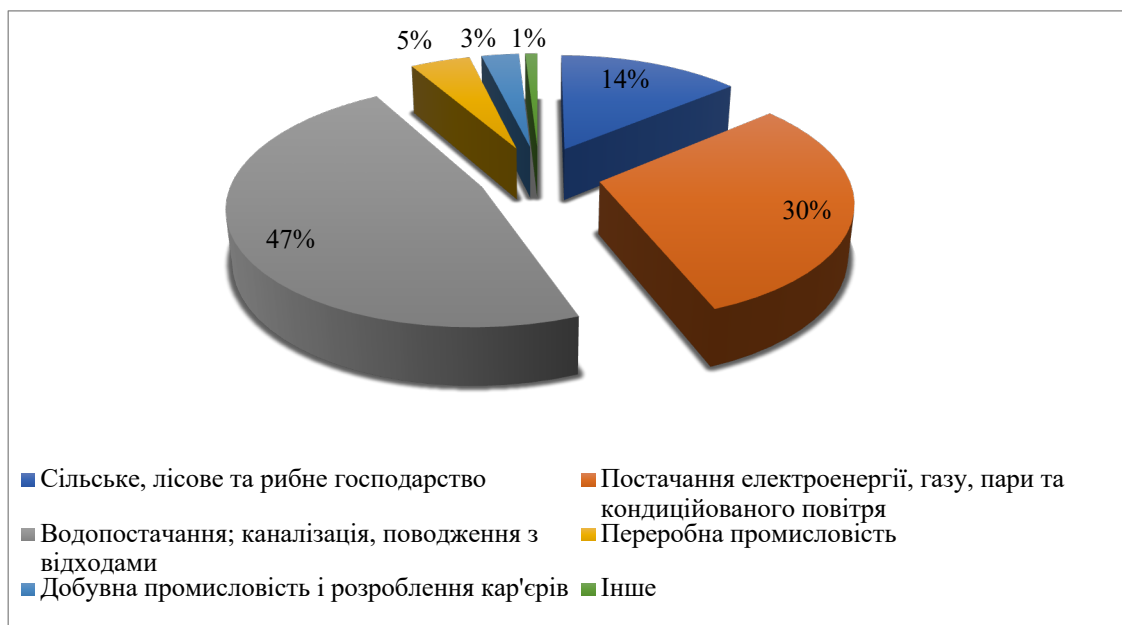

Рис. 1. Забір прісної води в Україні за видами економічної діяльності у 2020 році

Джерело: розроблено авторами на основі даних [6]

За даними [7] непродуктивні витрати та втрати води при транспортуванні підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства (ВКГ) щороку складає близько 35% (рис. 2), що відображає нераціональне використання водних ресурсів. Зокрема, обсяги непродуктивних витрат та втрат води в областях Причорноморського регіону становили: Миколаївська – 41 %, Одеська – 26,4%, Херсонська – 23%.

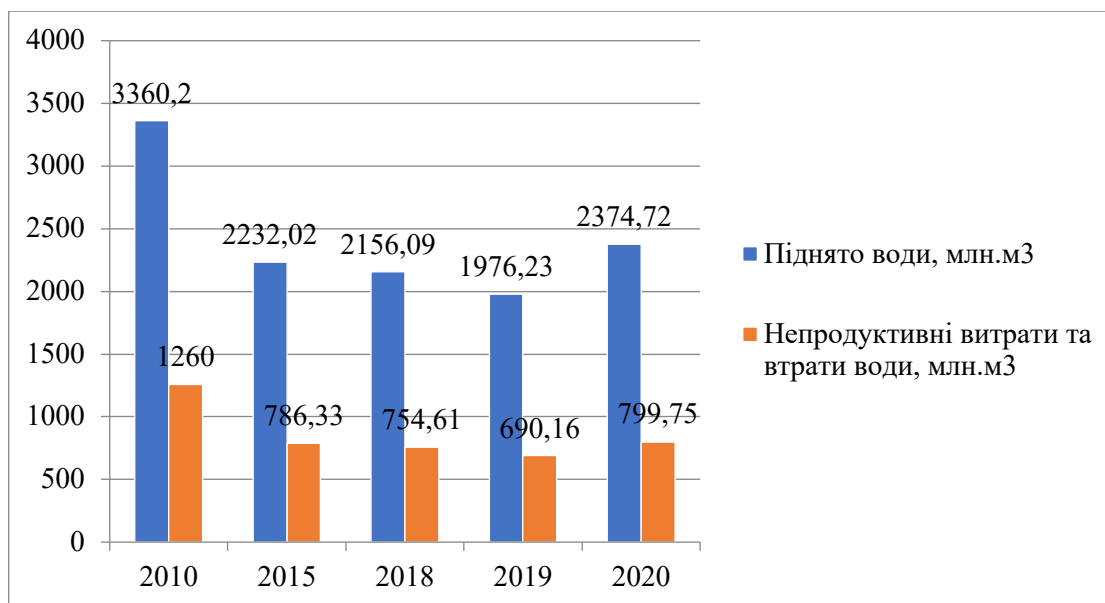

Рис. 2. Співвідношення непродуктивних витрат та втрат води до піднятої води у системах водопостачання України

Джерело: побудовано авторами на основі даних [7]

Проблема якості питної води була і залишається вкрай актуальною і гострою для України. Високий рівень забруднення водойм, зокрема через ненормовані скиди неочищених стічних вод, та використання застарілих технологій підготовки питної води не дозволяють забезпечити населення якісною та безпечною для здоров'я людини питною водою. За даними МОЗ України [7] за результатами лабораторних досліджень у 2020 році на 37,1% об'єктах централізованого водопостачання проби води не відповідали вимогам Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4–171–10), що свідчить про низьку соціальну відповідальність підприємств ВКГ.

Аналізуючи діяльність вітчизняних підприємств ВКГ авторами було з'ясовано, що більшість компаній не звітують про рівень їх соціальної відповідальності. Однак, в провідних країнах світу підприємства водопостачання та водовідведення активно впроваджують принципи соціальної відповідальності та відображають реалізацію основних завдань та заходів у відкритому доступі.

Проаналізувавши кращі світові практики розвитку соціально відповідального бізнесу у сфері водокористування можна виділити наступні інструменти впровадження соціальної відповідальності на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства:

1) Інструменти, що спрямовані на природоохоронну та ресурсозберігаючу діяльність, що стосуються:

- раціонального управління водними ресурсами, які включають постійне планування використання води; зменшення непродуктивних втрат та витоків; обов'язкове встановлення населенню приладів обліку води; впровадження альтернативних джерел водопостачання таких як реклеймінг і рециклінг стічних вод; балансування потреби споживачів із можливостями навколишнього середовища;

- зниження впливу стічних вод на довкілля, зокрема зменшення скидів неочищених стічних вод та кількості аварійних та надзвичайних ситуацій, оновлення систем очищення стічних вод та впровадження інноваційних технологій для моніторингу стану мереж водовідведення;

- відповідальне поводження з відходами, зокрема застосування рециклінгу осаду стічних вод і фосфору в біотверді добрива для застосування в сільському господарстві та/або в біогаз;

- пом'якшення наслідків зміни клімату, зокрема скорочення викидів парникових газів;

- покращення рекреаційного стану водних об'єктів тощо.

2) Інструменти, що спрямовані на соціально відповідальне ставлення до споживачів:

- надання якісних та надійних послуг з водопостачання та водовідведення, включаючи безпечну утилізацію стічних вод, що зменшить негативний вплив на стан здоров'я населення та довкілля;

- визначення оптимального співвідношення ціни та якості наданих послуг;

- реалізація програм підтримки клієнтів, що знаходяться у вразливих обставинах;

- ведення бізнесу у відповідності з етичними стандартами та суворим корпоративним управлінням, що забезпечить високий рівень прозорості діяльності підприємства.

3) Інструменти, що спрямовані на розвиток персоналу:

- реалізації політики підтримки здоров'я, безпеки та благополуччя персоналу;

- забезпечення сприятливого та інклюзивного робочого середовища для кожного співробітника;

- інвестиції у навчання та розвиток працівників;

- реалізація програм найму таким чином, щоб підтримувати програми працевлаштування та навчання у регіоні.

4) Інструменти, що спрямовані на розвиток місцевої громади:

- соціально відповідальне інвестування у партнерські відносини з громадами для пошуку нових рішень проблемних питань, більш ефективного задоволення нагальних потреб та підвищення загального добробуту населення;

- підтримка освітніх програм, які підвищують обізнаність про важливість раціонального ставлення до навколишнього середовища, зокрема економічного використання води;

- заохочення волонтерської та благодійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Bowen, H. R. (1953). Social responsibilities of the businessman. University of Iowa Press.
2. Elkington, J. (1998). Partnerships from cannibals with forks: The triple bottom line of 21st-century business. *Environmental Quality Management*, 8(1), 37–51.
3. Transforming Our World: the 2030 Agenda For Sustainable Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
4. EU (2014b). Disclosure of non-financial information: Europet's largest companies to be more transparent on social and environmental issues. Statement by the Commission on 29.09.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>
5. AQUASTAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fao.org/aquastat/en/>
6. Довкілля України: статистичний збірник (2020). Державна служба статистики України. Київ. 187 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnav_ser_u.htm
7. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2020 році. Київ, 2021. 385 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

В Україні склалася катастрофічна ситуація у сфері поводження з твердими побутовими відходами. Сучасний стан сфери управління твердими побутовими відходами характеризується щорічним збільшенням обсягів утворення твердих побутових відходів, значна кількість яких спрямовується на полігони чи звалища, які далекі від європейських стандартів; експлуатацією більшості полігонів понаднормово з порушеннями природоохоронного законодавства; низьким рівнем охоплення населення послугами з їх вивезення; неефективною координацією заходів по запобіганню утворення твердих побутових відходів; нерозвиненою переробною галуззю [1]. Це в свою чергу призводить до швидкої деградації довкілля, зниження якості життя населення, втрати матеріальних та енергетичних ресурсів [2].

В сучасних умовах головною соціальною проблемою, з позицій ресурсозбереження в Україні, є недосконала система управління твердими побутовими відходами на всіх рівнях та етапах. Це в свою чергу ставить під загрозу економічні, екологічні та соціальні показники розвитку як окремих територій, так і всієї держави та потребує комплексних підходів для вирішення існуючих проблем.

Система управління твердими побутовими відходами визначається як елемент загальної системи управління відходами, яка включає в себе всі приналежні їй підсистеми та забезпечує комплексний підхід до проблем, що виникають в даній сфері з урахуванням економічних та соціальних факторів, чинників впливу на довкілля, питань ресурсо- та енергозбереження [3].

Для забезпечення ефективного розвитку систем управління твердими побутовими відходами необхідно враховувати характеристики та особливості територій. Необхідно комплексно в масштабах всієї країни впровадити наступні заходи, а саме:

- формування системи управління твердими побутовими відходами з застосуванням основних функцій управління, що забезпечить цілісність процесу;
- активізацію інноваційної діяльності на засадах економіки знань, оновлення технічних засобів;
- удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління твердими побутовими відходами;
- активізацію співробітництва територіальних громад для спільного вирішення питань поводження з твердими побутовими відходами;

- удосконалення системи збирання відходів шляхом широкого запровадження принципу “розширеної відповідальності виробника”;
- вдосконалення системи перероблення та захоронення твердих побутових відходів шляхом запровадження принципів ДПП;
- забезпечення постійного підвищення рівня знань всіх зацікавлених сторін стосовно основних принципів та підходів до раціонального поводження з твердими побутовими відходами [2].

Саме в межах територій, де існують інституційні, організаційні, економічні засади для впровадження ефективних способів управління та поводження з твердими побутовими відходами, є необхідність створення дійсно життєздатної системи, яка забезпечить інноваційні перетворення даної галузі, вирішення проблем та дасть поштовх для сталого розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Вікно реформ: як запровадити європейський підхід до поводження з відходами // Українська правда. (2022). URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/06/20/688323/> (дата звернення: 23.07.2022).
2. Поводження з ТПВ. URL: <https://uhp.org.ua/changes/povodzhennya-z-tpv/> (дата звернення: 23.07.2022).
3. Хандогіна О.В. Теоретико-методичні підходи до функціонування і розвитку системи управління твердими побутовими відходами в регіонах України: автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.00.05. Харків, 2020. 27 с.

Тимченко Ю.В.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фешн і шоу-бізнесу
Київського університету культури

Дарованець К.І.,

асистент, кафедри фешн і шоу-бізнесу Київського університету культури

Дарованець О.В.,

асистент, кафедри фешн і шоу-бізнесу Київського університету культури

Крупа О.П.,

асистент, кафедри фешн і шоу-бізнесу Київського університету культури

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК ШОУ-БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. Культура характеризується як цілісна система з характерними їй ознаками. За допомогою цілісного аналізу культури можна передбачити тенденції її розвитку та взаємодію між різними її елементами.

До одного з елементів культури сучасного суспільства належить шоу-бізнес, який виникає та розвивається у відповідному соціокультурному просторі і демонструє особливості його як цілісної системи, а також робить вагомий вплив на розвиток культури загалом [4, с. 6].

В наші дні стає все більш очевидним, що не лише праця чи капітал впливає на розвиток шоу-бізнесу, а вагомий вклад робить саме інформація. Її вклад у дану сферу неможливо переоцінити, у зв'язку з тим, що вона відіграє важливе значення.

З метою налагодження зв'язків з громадськістю у сфері шоу-бізнесу необхідно використовувати такий інструментарій, як переорієнтація комунікативних потоків. Але для того, щоб в процесі комунікативного процесу була досягнута мета, необхідно дотримуватися наступних прийомів:

- розмовляти з аудиторією доступною для неї мовою;
- в процесі комунікації дотримуватися мети.

Таким чином, можемо підсумувати, що спілкування з аудиторією має бути структуроване і підпорядковане чітко окресленій меті. Успішні варіанти PR – модулів складаються з перекладу основних повідомлень, сформованих для своєї цільової аудиторії, не однією, застосовують декілька мов, наприклад, такі як: вербальна, візуальна і подійна [3].

На основі вище зазначеного можемо узагальнити, про вагому роль інформації на функціонування шоу-бізнесу. І як підтвердження, можемо навести приклад, що для розкручування ще не відомих для аудиторії артистів, використовуються наступні засоби масової інформації, а саме: радіо, телебачення, преса.

До основного напрямку налагодження зв'язків із громадськістю є система просування артиста на музичний ринок, а також постійно популяризувати його та акцентувати увагу до його особистості. На світовому, а також на вітчизняному рівні, у шоу-бізнесі часто використовують різноманітні схеми бенкетів, при цьому використовуються такі інструменти, як: телебачення, радіо, преса, Інтернет. Іноді можуть використовуватися чутки, так званий «чорний піар» та інші нестандартні засоби та методи.

Крім того, для підняття рівня популярності артистів шоу-бізнесу важливу роль відіграє імідж, а його підтримання та активізація уваги певного артиста здійснюється із залученням методів PR.

З однієї сторони, відбувається передача офіційної інформації, новинного матеріалу з метою принести користь артисту шоу-бізнесу, при цьому прийнято застосовувати такі методи PR, як: виступ з промовою, виступ на радіо та телебаченні, прес-реліз, статті в популярних газетах та журналах, проведення прес-конференції, презентація, інтерв'ю та ін. Наприклад, артист приймаючи участь в інтерв'ю має можливість донести до аудиторії свою концепцію, філософію та все те, що допоможе йому допомогти знайти

однодумців та слухачів, для цього йому потрібно правильно побудувати інтерв'ю і зрозуміти його суть [1].

До іншого методу комунікації відноситься громадська робота або участь у різних акціях та заходах, що дає змогу забезпечити собі популярність. Показуватись на публіці необхідно для відповідної підтримки свого іміджу. Крім того, значна кількість артистів приймають участь у різних благодійних акціях.

Заслугує свою увагу, ще один елемент усної комунікації – чутки, це пов'язано з тим, що слух відповідає людській природі спілкування. Іноді, усна комунікація недооцінюється, хоча репутація формується багато в чому у цій сфері. З метою доведення інформації до цільових аудиторій не виключено і її спонтанного, а насправді спровокованого або свідомо передбаченого «витікання», що дозволяє досягати бажаного ефекту. Причина особливої ефективності чуток пов'язана з їх змістом, тобто вона успіх, якщо має дискомфортну інформацію, тобто таку, що викликає страх, тривогу, обурення. Практика показує, що вплив негативних чуток порівняно з позитивними значно сильніший.

Іноді чутки поширюються і контролюються самими піарниками чи артистами, щоб привернути до себе якнайбільше уваги.

Деякі зірки шоу-бізнесу привертають увагу до своєї персони за допомогою скандалів. Скандал можна віднести до одного із найсильніших методів комунікації. Більше того, скандальні ситуації надовго залишаються у пам'яті людей. Іноді скандал грає роль каталізатора привернення уваги, щоб забезпечити популярність групи чи виконавця.

Але, необхідно зазначити, що будь-які скандали, які створювалися для підвищення популярності, можуть негативно впливати на імідж артиста, який потім дуже важко відновити [2].

Крім того, на наш погляд, заслуговує уваги вивчення впливу «чорного PR» на імідж артистів. Як відомо, до «чорного PR» належать: неетичні методи та технології; методи та технології, що прямо суперечать закону, компромати у разі, якщо в них використовується неправдива інформація або інформація, зібрана незаконними методами; підкуп журналістів та розміщення інформації, вигідної для клієнта/замовника, у пресі на платній основі, технології спрямовані на те, щоб навмисно очорнити конкурента, підірвати його репутацію. Необхідно зауважити, що «чорний PR» має місце у вітчизняному шоу-бізнесі з кількох причин: по-перше, часто самі піарники визначають що етично, а що ні, по-друге, високий рівень конкуренції. У музичній індустрії панує конкуренція, яка не завжди ґрунтується на сумлінній політиці конкурентів та цивілізованих законах ринку. Звичайним засобом «чорного PR» є фальсифікована інформація, що базується на чутках, а не на фактах.

Таким чином, show business характеризується як комерційна діяльність у сфері розваг і видовищ, яка поєднує мистецтво і бізнес, естетику та економічну вигоду. Як цілеспрямована діяльність зі створення, тиражування, масового поширення та споживання творів мистецтва, вона вимагає задіяння піар-акцій з метою популяризації своїх товарів та отримання прибутку.

А творення й просування нових талантів – чи не основне зі специфічних завдань шоу-бізнесу. Тут важливо не лише знайти талановитого артиста чи актора, а зробити з нього «зірку», кумира, а в цьому відводиться важлива роль інформації.

Список використаних джерел

1. Берегова О. М. (2006) Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість. Київ : НМАУ ім. П.І. Чайковського. 388 с.
2. Гуцалюк, К. (2014). Поняття та методи PR-діяльності в українському шоу-бізнесі. Науковий блог. Національний університет «Острозька академія». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2014/ponyattya-ta-metody-pr-diyalnosti-v-ukrajinskomu-shou-biznesi>
3. Коліберда Є.Г. (2003) Зв'язки з громадськістю. М.: Логос, 215 с.
4. Поплавський М. (2001) Шоу-бізнес: теорія, історія, практика. Київ. 559 с.

Гарсоян Л.Р.,

курсантка Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: *Плахотний А.П.,*

підполковник поліції, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Насамперед, варто зазначити, що в умовах повномасштабного вторгнення військ РФ на нашу територію правові підстави застосування вогнепальної зброї зазнали значних змін.

Так, особи, які функціонують в підрозділах територіальної оборони отримують дозволи на застосування та зберігання вогнепальної зброї через звернення до Національної поліції з приводу видачі такої зброї.

Для підрозділів територіальної оборони надається зброя для виконання завдань безпеки. Це стосується також отримання та використання зброї ветеранами та пенсіонерами органів внутрішніх справ, Національної поліції, НАБУ, Служби судової безпеки, державної пожежної охорони, податкової міліції, Бюро економічної безпеки чи Державної пенітенціарної служби, учасників бойових дій [3].

Для цивільних осіб передбачено встановлений порядок отримання даного права, це, зокрема, офіційне звернення громадянина до органів Національної поліції про отримання дозволу на придбання мисливської гладкоствольної, нарізної та комбінованої зброї та після необхідні процедури, видача дозволів у найкоротші терміни [1].

Зазначу, що високе звання поліцейського зобов'язує діяти завжди відповідно до чинного законодавства. Поліцейський вповноважений на носіння і зберігання, застосування і використання вогнепальної зброї, повинен володіти нормами чинного законодавства щодо застосування і використання у своїй діяльності найбільш суворого заходу примусу і знати норми Кримінального кодексу України, а також норми Закону України «Про Національну поліцію».

Так, під час дії воєнного стану поліцейський Важливим моментом є розширення повноважень щодо застосування зброї співробітниками Національної поліції в умовах дії воєнного стану. Відповідно до цього, кожен співробітник Національної поліції має право застосувати передбачені заходи примусу до осіб, які брали участь у збройній агресії проти України без урахування встановлених вимог та заборон щодо застосування зброї.

Цивільні особи, зокрема, не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти нашої держави.

При цьому цивільні особи, беручи участь у відсіченні та стримуванні збройної агресії проти України в період дії воєнного стану, мають право самостійно приймати рішення про застосування вогнепальної зброї з наступним обов'язковим повідомленням відповідному командирі з'єднання, військової частини та підрозділу Збройних Сил та/або правоохоронного органу у разі індивідуальної самооборони або ж охорони життя та здоров'я інших осіб [2].

Підсумовуючи викладене, хотілось би додати, що вогнепальна зброя в умовах сьогодення не проблема. Проблема в тих, хто нею користується. Тут рушійною силою є досвід і культура поведінки, що визначають рівень загрози для суспільства. Одне можна сказати точно – Україна має легалізувати зброю. Однак легалізувати, якщо виробити чітко визначені правила поводження зі зброєю.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 03.03.2022 р.
2. Військо та поліція: зміни в законодавстві під час війни. Мережа правового розвитку. 2022. URL: <https://ldn.org.ua/consultations/viys-ko-ta-politsiia-zminy-v-zakonodavstvi-pid-chas-viyny/> (дата звернення 13.05.2022)
3. Вбиває не зброя, а людина. Юридична Газета – Онлайн. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/vbivae-ne-zbroya-a-lyudina.html> (дата звернення 13.05.2022)

Денисенко Д.Г.,
аспірант кафедри публічного та приватного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОСТУПКИ В СФЕРІ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН: НАПРЯМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ І КОДИФІКАЦІЇ

Вступ. На сьогоднішній день відбувається реформування українського законодавства для створення сучасного європейського суспільства. Водночас слід зазначити, що сучасний стан законодавства, яке регулює юридичну відповідальність за проступки в сфері трудових правовідносин є вкрай незадовільним. Комплекс норм, що містяться в законодавстві про працю має низку протиріч і колізій.

Актуальність роботи полягає у систематизації норм, щодо відповідальності за порушення в сфері трудових правовідносин.

Постановка завдання Дослідити існуючі норми законодавства про адміністративні правопорушення пов'язані з працею та провести їх систематизацію.

Мета – дослідження законодавства про працю з метою його систематизації.

Викладення матеріалу В сучасному законодавстві про працю існує велика кількість розбіжностей і протиріч. Основою законодавства про працю є стаття 43 Конституції України яка гарантує кожному рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності [1]. Трудові відносини всіх працівників із метою забезпечення ефективності праці регулюють Кодекс законів про працю України та інші акти законодавства України, прийняті відповідно до нього.

Норми що регулюють юридичну відповідальність за порушення трудового права розміщена у декількох нормативно-правових документах. Згідно із Законом України «Про охорону праці»[2] за порушення законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, а також представників профспілок, їх організацій та об'єднань винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної відповідальності. Навіть така послідовність викладення видів юридичної відповідальності не відповідає пункту 22 ст. 92 Конституції України [1].

Дисциплінарна та матеріальна відповідальність регулюється статтями 147 – 151, 265 Кодексу законів про працю України[3]. Адміністративна відповідальність належить до Кодексу України про адміністративні правопорушення [6]. Вона регулюються статтею 41 КУпАП[4]. Кримінальна

відповідальність за порушення правил охорони та безпеки праці передбачена статтями 172-175 та 271-273 Кримінального Кодексу України[5]. Як бачимо спостерігається розпорошеність норм трудового права за кількома кодексами не беручи до уваги інші нормативні акти, що веде до існування різних колізій.

Як приклад однієї з них наведемо справу №814/2156/16 розглянуту Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду. Було встановлено, що позивач – фізична особа підприємець (ФОП) - допустив особу на робоче місце, з якою трудовий договір не укладався. З огляду на ці обставини управління винесено постанову про накладення штрафу, відповідно до якої ФОП визнано винним у правопорушенні, передбаченого абз.1 ч.2 ст.265 КЗпП України – фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту) та накладено штраф у тридцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати. В той самий час позивача визнано винним у скоєнні правопорушення, передбаченого ч.3 ст.41 КУпАП - та накладено стягнення у вигляді штрафу.

В результаті, ФОП притягнутий за порушення одних і тих самих вимог трудового законодавства як до адміністративної, так і фінансової відповідальності, що є подвійною відповідальністю. Відповідно до ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави.

Також, враховуючи практику Європейського суду з прав людини, яка висловлена у рішеннях «Надточій проти України», «Озтюрк проти ФРН», «Енгель та інші проти Нідерландів» «Равнсборг проти Швеції», «Путц проти Австрії», гарантії прав людини, передбачені Конвенцією щодо кримінального провадження, розповсюджуються у тому числі і на інше публічне переслідування особи, якщо таке переслідування можливо визначити карно кримінально-правовим за національним правом; колом адресатів та правовими наслідками для адресатів. Тобто, гарантії, передбачені ст. 4 Протоколу № 7, стосуються не лише кримінального провадження у розумінні законодавства України, а й будь-якого публічного переслідування, яке здійснюється державою.

Отже, виходячи з вищевикладеного, суд дійшов висновку, що притягнення ФОПа двічі за одне й те саме правопорушення порушує права, передбачені ст. 61 Конституції України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. В результаті ФОП був покараний тільки за однією із статей.

На основі цього прикладу та інших існуючих проблем постає необхідність систематизації трудового законодавства України для уникнення таких колізій. Систематизація законодавства – це діяльність із впорядкування чинних

нормативно-правових актів у єдину узгоджену систему з метою забезпечення ефективного правового регулювання. Існують такі види систематизації, як облік, кодифікація, інкорпорація та консолідація [7].

Для реалізації цього необхідно здійснити трансфер норм що стосуються трудових правовідносин з Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів до Кодексу законів про працю України. Одночасно усуваючи колізії і прогалини які існують. Надалі провести внутрішню структурування кодексу.

В першій, Загальній частині, сконцентрувати правила поведінки в зазначеній сфері. Тобто кодифікувати акти: Закон України «Про оплату праці»[8], Закон України «Про охорону праці»[2] тощо. В другій – Особливій частині конкретизувати проступки, при цьому виокремити проступки роботодавця і проступки працівника в різні блоки (розділи). До них віднести ст. 41КУпАП, Главу IX КЗпПУ, ст. 265 КЗпПУ та інші. В третій – Спеціальній частині прописати особливості провадження у справах про трудові проступки, яке здійснюється спеціальним органом Інспекцією з питань праці які прописані у Главі XVIII КЗпПУ.

Висновки Велика кількість нормативних документів які регулюють трудові правовідносини створюють розбіжності і колізій, що приводить до існування складної системи трудового права в Україні. У зв'язку з цим його систематизація набуває величезної актуальності. Створення єдиного кодексу трудового права несе за собою велику кількість роботи з опрацювання усіх існуючих норм та документів, але в результаті суспільство матиме чітке та структуроване викладення трудового законодавства.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про охорону праці» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 49. – с. 668. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
3. Кодекс законів про працю України // Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1123.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення/ за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.
7. Петков С.В. Систематизація як основа вдосконалення чинних кодексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Т. 1, №29. С. 4-6.
8. Закон України «Про оплату праці» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 17. – ст.121.

Кисельова М.С.,

молодший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

ВПЛИВ ДОРОЖНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ НА ДОРОГАХ УКРАЇНИ³

На дорогах України смертність від дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) за останні кілька років постійно зростає. Статистичні дані національної поліції дають змогу стверджувати, що на наших дорогах кожні три хвилини відбувається ДТП, кожні 15 хвилин травмується одна людина, кожні 3 години одна людина гине. Зниження смертності на дорогах не відбулось навіть через карантинні обмеження під час пандемії COVID-19. Наразі, в умовах військової агресії Російської Федерації показник смертності від ДТП знизився лише на 10% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року[1].

Високий рівень смертності від ДТП в Україні сприяє ряд факторів, серед яких вагома роль належить організації безпечної дорожньої інфраструктури, адже через незадовільний стан доріг та невідповідність дорожніх умов відбувається не менше 30 % ДТП [1].

До несприятливих дорожніх умов можна віднести: конструктивні дефекти дороги; слизьке та нерівне покриття; відсутність огорожі, розмітки проїзної частини, тротуарів, пішохідних доріжок; недостатня ширина і незадовільний стан узбіч; відсутність знаків у необхідних місцях або навпаки їх надмірна кількість; неналежне утримання доріг, у тому числі в зимовий період; недостатнє освітлення; загородження проїжджої частини в наслідок відсутності кишень для зупинок; звуження проїзної частини дорожніми машинами й будівельними матеріалами та інше [2, с. 65–66].

Наразі в Україні «Укравтодором» запроваджені заходи із ліквідації вищезгаданих несприятливих дорожніх умов. Так, з 1 листопада 2020 року перелік засобів заспокоєння руху або розширений та складається з наступного: кільцевих розв'язок, шумових смуг, піднесених пішохідних переходів, звужених смуг руху, напрямних островців, «лежачих поліцейських», островців безпеки, бордюрних розширень, чокерів, розділювальних смуг. До того ж 19 інформаційних порталів та більш як 130 камер допомагають стежити за умовами руху на дорожніх ділянках. Для контролю і моніторингу ділянки руху на трасах використана система InViro.

³ Примітка. Тези наукового повідомлення підготовлені у межах розробки фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України.

Ця платформа дозволяє інтегрувати проекти інтелектуальних транспортних систем: об'єднує дорожні технології та системи, централізує їхні контрольні точки, збирає та перевіряє дані, створює розумні сценарії та аналітичні інструменти [3].

З 1 березня 2021 року запроваджений аудит безпеки автомобільних доріг – незалежне, системне та детальне оцінювання впливу проектних рішень на безпеку автомобільних доріг. Такому обов'язковому аудиту підлягають дороги міжнародного і національного значення.

Одночасно з вищезгаданими заходами була випробувана нова навігація на 10 українських магістралях. Освітлення отримали 1254 кілометрів доріг. Впроваджені 130 комплексів автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху.

Однак, незважаючи на всі зазначені заходи, запроваджені «Укравтодором», рівень смертності на дорогах від ДТП через недосконалу дорожню інфраструктуру залишається дуже високим. Прибічники стратегії Vision Zero в Україні наголошують на необхідності втілення наступних заходів, які сприятимуть розвитку безпечної транспортної інфраструктури в Україні:

1. Зменшення ширини дорожньої смуги, що стимулюватиме водія їхати повільніше та попередить виникнення ДТП через надмірну швидкість. Також це збільшить функціональність вулиці – виникне можливість облаштувати паркувальну кишеню, додаткову смугу озеленення, велодоріжку, тощо.

2. Зменшення дорожніх знаків – знизить до мінімуму відволікання водія на сторонні предмети і змусить звернути його увагу на пішоходів та інші автомобілі.

3. Розділення зустрічних потоків – унеможливить зіткнення автомобілів, що рухаються назустріч.

4. Штучне створення викривленої траєкторії руху – змусять водія їхати акуратніше та уважніше.

5. Організація островців безпеки – змусить водія змінювати траєкторію руху та уповільнять його.

6. Створення антикишеней – зменшить час, який потрібен для перетину проїжджої частини, а також покращить оглядовість водіїв, адже пішоходів не будуть затуляти припарковані автомобілі.

7. Проектування кільцевих перехресть – зменшить можливість подолати перехрестя на великій швидкості.

8. Облаштування підвищених переходів або неперервних тротуарів – забезпечить безбар'єрність для пішохода, а також знизить псування автомобіля.

9. Забезпечення освітлення переходів холодним світлом – створить контраст із теплим світлом вулиці і приверне увагу водія [4,5].

Враховуючи вищезгадане, можна констатувати, що облаштування безпечної дорожньої інфраструктури – це пласт, на якому повинні базуватись всі заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні, оскільки саме безпечна дорожня інфраструктура є основним фактором зниження смертності на дорогах України від ДТП.

Список використаних джерел

1. ДТП в Україні: скільки людей травмується і гине на дорогах. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/21/infografika/suspilstvo/dtp-ukrayini-silky-lyudej-travmuetsya-hyne-dorohax>
2. Дмитрієв І.А. Сучасний стан та перспективи розвитку мережі автомобільних доріг загального користування. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2013. Вип. 1 URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/piprp_2013_1_14.pdf.
3. ДСТУ 4123:2020 Безпека дорожнього руху. Засоби заспокоєння руху. Загальні технічні вимоги від 01.11.2020. URL: http://www.kdu.edu.ua/GV_jurnal/pryklad_oformlennya_lit_dzherel.pdf
4. Vision Zero на українських дорогах: як Україна переймає шведський досвід для поліпшення безпеки автошляхів. URL: <https://mintrans.news/tochka-zoru/vision-zero-na-ukrainskikh-dorogakh-yak-ukraina-pereймає-shvedskiy-dosvid-dlya-polipshennya-bezpeki-avtoshlyakhiv>.
5. 10 заходів Vision Zero: львівський урбаніст розповів, як зменшити смертність на дорогах. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2020/07/31/10-zahodiv-vision-zero-lvivskyj-urbanist-rozpoviv-yak-zmenshyty-smertnist-na-dorogah-video/>.

Потанчук В.О.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Харківського національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ»

Поняття «забезпечення виконання зобов'язань» не має легального визначення. Це спричинило велику кількість спроб дати характеристику цьому поняттю через істотні ознаки. Деякі науковці визначають цей термін через виключний перелік видів.

У частині 1 статті 546 Цивільного кодексу України наведено такі види забезпечення виконання зобов'язань: порука, гарантія, застава, неустойка, завдаток, притримання, право довірчої власності, однак цей перелік не є повним, оскільки 2 частиною цієї ж статті визначено, що договором чи законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання.

У Цивільному кодексі України зазначається, що порука – це вид забезпечення, відповідно до якого поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. У випадку гарантії інтересів

кредитора гарантується залучення третьої особи. Порука відрізняється від гарантії тим, що Цивільний кодекс не встановлює обмеження щодо можливості надання поруки тільки банками, а також те, що порука залежить від припинення або недійсності основного зобов'язання.

Згідно з Законом України «Про заставу», поняття «застава» визначається як спосіб забезпечення зобов'язань. Вона може виникнути на підставі договору, рішення суду чи закону та має похідний характер від забезпеченого нею зобов'язання. Предметом застави є майно та немайнові цінності. Не є предметом застави культурні цінності чи об'єкти державної власності тощо.

Неустойка — найбільш поширений спосіб забезпечення виконання зобов'язання. Він відомий дуже давно, ще за часів царя Хамурапі. У статті 549 Цивільного кодексу України поняття «неустойка» визначено, як «грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання». Також цей термін можна знайти у статтях Господарського кодексу України.

Хоч поняття «забезпечення виконання зобов'язань» не має визначення, записаного в законодавстві, однак воно активно застосовується не тільки в цивільному, але й в інших кодексах.

Список використаних джерел

1. Попов Ю. Поняття забезпечення виконання зобов'язання //Право України. – 2008. – № 6. – С. 119–124.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44.
3. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 47.
4. Гриняк А. Неустойка як спосіб забезпечення виконання підрядних зобов'язань / А. Гриняк // Юрид. Україна. – 2012. – № 8. – С. 51–56.

Шевченко О.В.,

аспірант кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЯК БАЗИС ВІДНОСИН АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Адміністративні правовідносини належать до найбільш фундаментальних категорій адміністративного права [1, с. 101]. Проте не дивлячись на це на сьогодні немає усталеного їх визначення та сприйняття. Причин цьому є декілька, головними з яких є трансформація українського суспільства в бік запровадження демократичних засад державного

управління та постійний розвиток механізму правового регулювання взаємовідносин держави та громадянина.

Як показує аналіз наукових наукової літератури, в якій висвітлюються питання адміністративних правовідносин на сьогодні можна виділити чотири основних підходів до їх сприйняття. Так, представники першого підходу визначають адміністративні правовідносини через призму державного управління. Зокрема, О. Харитонova в процесі дослідження природи адміністративних відносин прийшла до висновку, що їх варто сприймати як врегульовані правовими нормами відносини, що виникають та існують між суб'єктами публічного права, і спрямовані на впорядкування стосунків у суспільстві, забезпечення засобами державного примусу правопорядку, добробуту та безпеки громадян і суспільства [2, с. 36]. Схожої позиції притримується Д. Бахрах, який визначає адміністративні правовідносини як врегульовані нормами адміністративного права суспільними відносинами, що складаються у сфері діяльності виконавчої влади [3, с. 368]. В цьому підході зустрічаються і досить розширене трактування досліджуваної категорії. Для прикладу можна привести думки Е. Шевченка, згідно з якими адміністративні правовідносини – це врегульовані адміністративно-правовими нормами на засадах «влада-підпорядкування» взаємовідносини (взаємозв'язки), що виникають у сфері публічного (державного і самоврядного) управління, між органами державного управління та іншими суб'єктами адміністративного права з реалізації їхніх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, що здійснюються в особливому правовому режимі забезпечення їх законності з боку держави [4, с. 1118].

Представники другого підходу визначають адміністративні правовідносини через призму результату дії норми. Так, С. Г. Стеценко звертає увагу на те, що їх (тобто адміністративно-правові відносини) слід розглядати як результат впливу адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів адміністративного права, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки [5, с. 624].

Представники третього підходу сприймають адміністративні правовідносини як сукупність прав і обов'язків їх учасників. Зокрема І.П. Голосніченко адміністративні правовідносини визначає як систему прав та обов'язків органів державної виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів [6, с. 52]. Як суспільні відносини, що регулюються адміністративно-правовими нормами, в яких одна із сторін наділена правом вимагати від іншої сторони у процесі виконавчої та розпорядчої діяльності дотримання поведінки, вказаної в адміністративно-правовій нормі, а також це відношення охороняється державою, сприймав адміністративні відносини О.М. Якуба [7, с. 152].

Представники четвертого підходу розглядають адміністративні правовідносини через призму людиноцентриської концепції державного

управління. Так, на думку професор В.Б. Авер'янова адміністративно-правовими відносинами виступають врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких їх сторони (суб'єкти) взаємозв'язані й взаємодіють шляхом здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами [8, с. 584]. Такого ж трактування притримуються В. Галуцько та В. Оліфер, які адміністративно-правові відносини сприймають як форму соціальної взаємодії публічної адміністрації та об'єктів публічного управління, що виникає на підставі адміністративно-правих норм з метою забезпечення прав та свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства і держави, учасники якої мають суб'єктивні права і несуть юридичні обов'язки [9, с. 378]. Як урегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких їхні сторони (суб'єкти) взаємопов'язані й взаємодіють внаслідок здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами сприймає адміністративні правовідносини А. В. Макаренко [10, с. 264].

Безумовно, кожен з зазначених підходів має право на існування. Проте, враховуючи постійну трансформацію українського суспільства, говорити про наявність остаточного доктринального сприйняття даної категорії ще рано. З нашої точки зору найбільш продуктивною є інтегративна позиція, яку досить чітко висловила Т. Коломоєць, яка розглядала адміністративно-правові відносини як суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права, суб'єкти яких наділені правами і обов'язками у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [11, с. 576]. Дана позиція найбільше відповідає сучасним реаліям розвитку нашого суспільства і буде використана нами як підґрунтя подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Колпаков В.К. Адміністративні правовідносини: поняття та види. *Юридичний науковий електронний журнал*. №1. 2013. С. 101-104.
2. Харитонova О. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07: ОНЮА, Одеса. 2004. С. 7 (36 с.)
3. Бахрах Д. *Административное право : учебник для вузов*. Москва: БЕК, 1999. С. 190 (368 с.)
4. Шевченко Е. Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду). *Форум права*. 2011. № 1. С. 1116-1122.
5. Стеценко С. *Адміністративне право України : навчальний посібник*. Київ: Атіка, 2008. С. 80 (624 с.)

6. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). Київ: МАУП, 1998. С. 9 (52 с.)
7. Якуба О. М. *Административная ответственность*. Москва: Юрид. лит., 1972. С. 53 (152 с.)
8. *Адміністративне право України*. Академічний курс : підручник : у 2-х т. Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Авер'янов (голова). Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. С. 177-178 (584 с.)
9. *Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття)* : монографія. В. Галуцько, В. Олефір, М. Пихтін, О. Онищук та ін.; за заг. ред. В. Галуцька. Херсон: Херсонська міська друкарня, 2010. С. 70 (378 с.)
10. Макаренко А. В. *Адміністративне право*: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2008. С. 44 (264 с.)
11. Коломоець Т. О. *Адміністративне право України*. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. С.43-44 (576 с.)

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мельниченко П.І., Олійник Я.О.,

аспіранти кафедри комп'ютерних інформаційних технологій
Національного авіаційного університету

АНАЛІЗ АТАК ТИПУ МІЖСАЙТОВИЙ СКРИПТИНГ

Атаки міжсайтового скриптингу (XSS – Cross-Site Scripting) – це тип ін'єкції, яка відбувається, коли зловмисник розміщує шкідливий JavaScript-код у Web-застосунку, що націлений на кінцевого користувача. Під час перегляду сторінки браузер користувача виконує шкідливий скрипт, що може надати доступ зловмиснику до cookie-файлів браузера, сеансових маркерів або іншій чутливій інформації, та виконати певні дії від імені користувача.

Проаналізувавши літературні джерела [1, 2], необхідно зазначити, що XSS-атаки є одними з найпоширеніших типів атак.

Класифікація XSS-атак. Атаки міжсайтового скриптингу прийнято класифікувати за двома критеріями: вектор та спосіб впливу.

За способом впливу XSS-атаки поділяються на:

- «активні» XSS – даний тип атак не потребує дій з боку користувача, оскільки шкідливий код виконується як тільки жертва завантажує у своєму браузері Web-застосунок;

- «пасивні» XSS – виконуються за умови певних дій з боку користувача, таких як: натискання клавішею миші по об'єкту, наведення курсора на певний об'єкт на сторінці, виклик контекстного меню та інше.

За вектором дії XSS-атаки розділяють на наступні види:

- «збережена» (Stored) XSS;
- «відображена» (Reflected) XSS;
- DOM-based XSS.

«Збережені» XSS можливі тоді, коли зловмисник впроваджує на сервер шкідливий код, який виконується в браузері користувача щоразу при зверненні до Web-застосунку. Класичним прикладом цієї вразливості можуть бути скрипти, які постійно зберігаються у базі даних, певних повідомленнях, у журналі відвідувачів та форумах, на яких є можливість залишати коментарі у HTML-форматі.

«Відображені» XSS є найбільш поширеними XSS-атаками оскільки вразливість, що використовується зловмисником, легка в детектуванні. Під час виконання «відображених» XSS-атак передача коду, що містить ін'єкцію, до сервера та повернення його до користувача здійснюється в межах одного HTTP-запиту. Процес атаки типу міжсайтовий скриптинг з використанням «відображених» XSS є відносно складним, оскільки шкідливий код необхідно впровадити в URL-адресу, після цього URL з ін'єкцією необхідно відправити користувачу для того, щоб він виконав перехід за посиланням для виконання шкідливого коду. Такий тип атак має назву GET-Based Reflected XSS. Також існують більш рідкісні атаки POST-Based Reflected XSS, коли шкідливий код передається на сервер не у URL-адресі (GET-запити), а у тілі запиту (POST-запит). Тобто, для жертви формується HTML-форма, яка містить поле зі шкідливим кодом. Ця форма розміщується на певній сторінці, після цього жертва отримує URL-адресу форми від зловмисника (на пошту, у соціальних мережах чи месенджерах), переходить за цим посиланням і форма автоматично відправляє POST-запит з шкідливим кодом.

DOM-Based XSS. Тип XSS-атак, при яких корисне навантаження виконується в результаті зміни середовища DOM (Document Object Model – об'єктна модель документа) в браузері користувача, при якому HTTP-відповідь не змінюється, але код на стороні клієнта, що міститься у Web-застосунку, виконується через ін'єкцію, що відбулася в середовищі DOM [3].

Механізм XSS-атак. Механізм атак типу міжсайтовий скриптинг можна описати за допомогою наступного алгоритма взаємодії користувача, сервера та зловмисника (на прикладі «збереженої» XSS):

1. Зловмисник знаходить XSS-вразливість, виконує ін'єкцію злонамірного XSS-коду на сторінці Web-застосунку;
2. Користувач відвідує заражену сторінку;
3. Браузер користувача обробляє отриманий від сервера запит, та виконує злонамірний код, передаючи необхідні дані зловмиснику;
4. Зловмисник отримує дані клієнта, такі як авторизаційні сесії чи навіть збережені у браузері паролі.

Реалізація «Відображених» XSS-атак. Після знаходження вразливості у Web-застосунку зловмиснику необхідно впровадити в URL-адресу шкідливий код, та відправити дану адресу з ін'єкцією користувачу. Прикладом такої XSS-атаки можна вважати наступний запит, що містить JavaScript-код, що викликає демонстраційне спливаюче вікно.

`https://web.site.com/page?par=<script>alert(1);</script>`, (1)

де *par* – вразливий параметр, в який зловмисник може провести ін'єкцію шкідливого коду, а його значення `<script>alert(1);</script>` є вектором атаки, що містить корисне навантаження, а саме - демонстраційний виклик функції *alert* мови JavaScript.

Можна побачити, що у такому вигляді дане посилання повністю відображає корисне навантаження, яке може викликати підозру у користувача. Одним з методів приховання корисного навантаження, що міститься у посиланні є використання кодування URL-encoding, що визначається стандартом RFC 3986, який передбачає Percent-encoding – механізм кодування восьмибітних символів, що мають особливе значення у контексті URL-адрес. Кодування складається з символу «%» відсотка, за яким слідує шістнадцяткове представлення значення ASCII символу заміни [4, 5].

Тобто, користуючись правилом, що наведено вище, можна закодувати корисне навантаження у наступному вигляді, кодуючі службові символи:
[https://web.site.com/page?par=%3Cscript%3Ealert\(1\)%0B%3C/script%3E](https://web.site.com/page?par=%3Cscript%3Ealert(1)%0B%3C/script%3E) (2)

Тобто, використовуючи кодування зловмисник може візуально приховати корисне навантаження, та таке посилання не викличе підозру у користувача. Також сам JavaScript-код можна обфускувати, що не змінить функціональності коду, але ускладнить його аналіз.

Атаки на основі міжсайтового скриптингу потенційно небезпечні для більшості Web-застосунків та браузерів. Зловмисники постійно розробляють нові види атак, тому необхідно забезпечити захист Web-застосунків на всіх можливих рівнях.

Завдяки неуважності та недбалості користувачів (атаки з використанням соціальної інженерії), зловмисник з легкістю може отримати несанкціонований доступ до даних користувача, тому виникає необхідність підвищення обізнаності користувачів про вразливості та способи захисту від XSS-атак. Користувачам необхідно ретельно розглядати листи електронної пошти, повідомлення у соціальних мережах та месенджерах, та не переходити за незнайомими посиланнями, оскільки це може призвести до крадіжки персональних даних.

Розробникам Web-застосунків, у більшості випадків, для перевірки усіх вхідних даних від користувачів незалежно від методів передачі, необхідно використовувати алгоритми фільтрації, що засновані на білих списках та регулярних виразах, кодування або екранування даних (в залежності від контексту).

Не зважаючи на те, що проблема інформаційного захисту Web-застосунків є однією з найактуальніших, більшість з них мають вразливості у коді. Тому, для забезпечення захисту необхідно проводити тестування на усіх рівнях розробки Web-застосунків та виправляти можливі вразливості у коді, а у ситуаціях, коли розробник розуміє, що вразливість неможливо виключити, необхідно мінімізувати можливу шкоду від неї.

Список використаних джерел

1. OWASP Top Ten 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://owasp.org/Top10/>
2. OWASP Cross Site Scripting (XSS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://owasp.org/www-community/attacks/xss/>
3. OWASP DOM_Based_XSS [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://owasp.org/www-community/attacks/DOM_Based_XSS
4. Uniform Resource Identifier (URI): Generic Syntax [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://datatracker.ietf.org/doc/html/rfc3986>
5. Percent-encoding [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Glossary/percent-encoding>

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

Ордуханов Т.Г.,

аспірант ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Васильконова Е.О.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»

науковий керівник: **Кришталь Г.О.,**

доктор економічних наук, доцент,

професор кафедри обліку та оподаткування

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АРХІТЕКТУРІ ТА БУДІВНИЦТВІ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ

Інноваційні технології з кожним днем відіграють все більш значущу роль при проектуванні та будівництві сучасних архітектурних споруд як в Україні, так і в усьому світі.

Застосування інноваційних технологій, зокрема цифрових, стало пріоритетом у роботі провідних компаній з будівельного сектору. Досягнення у сфері цифрових технологій спростили, здешевили та зробили більш точними процес проектування, що у свою чергу збільшує конкурентоспроможність на ринку.

Будівництво багатофункціональних об'єктів вимагає від проектних організацій застосування сучасних інструментів моделювання даних - автоматизоване програмне забезпечення, яке спрощує та прискорює виконання складних завдань.

Будівельні компанії в Україні при використанні сучасних технологій мають кілька основних цілей:

- будівництво максимально якісного об'єкта;
- мінімізація термінів будівництва;
- мінімізація витрат на будівництво.

В даний час в Україні найчастіше використовуються такі інноваційні технології в будівництві:

1. BIM (Building Information Modeling). Дане моделювання дозволяє розрахувати рентабельність та прибуток при реалізації проекту.

2. Застосування 3D-принтерів для будівництва. Цю технологію застосовують лише передові будівельні компанії для виготовлення складних архітектурних елементів будівлі. Дня технологія досить дорога і застосовується для будівництва преміальних будівель і споруд.

3. Застосування «зеленої енергетики» задля забезпечення потреб об'єкта. У зв'язку з географічним розташуванням основної території України сонячні панелі на покрівлі можуть частково забезпечити потреби мешканців електроенергії. Такий проект дозволяє мешканцям бути певною мірою незалежними від центрального енергопостачання міста.

4. Застосування радіокерованих дронів. З їхньою допомогою дронів можна оцінити масштаби будівництва та інфраструктуру поблизу об'єкта будівництва. Також вони використовуються для продажу презентацій, що у свою чергу збільшує інвестиційну привабливість об'єкта [1].

На жаль, українські будівельні компанії застосовують високотехнологічні матеріали та системи тільки при будівництві елітних об'єктів, а в середньому та економ-класі дані технології не використовують у зв'язку з їхньою дорожнечою.

У деяких технологічно розвинених країнах застосовують 3D-принтер для створення будинків із будівельного сміття, що дозволяє будувати найдоступніше та найдешевше житло [2].

Активний розвиток технологій також означає, що постійно необхідно вкладатися в навчання фахівців, які розуміють, наскільки ці технології корисні в процесі будівництва, що також мало застосовується в українських будівельних компаніях.

В Україні необхідно на законодавчому рівні визначити та стимулювати необхідність застосування при будівництві сучасних високотехнологічних, енергоефективних будівельних матеріалів та систем, а також технологій «зеленої енергетики», що у свою чергу дозволить вирішити безліч соціальних питань пов'язаних з охороною навколишнього середовища та раціональним використанням природних ресурсів.

У післявоєнний час буде максимально актуальним будівництво малобюджетного та швидкого житла, а досягти цього можна тільки при застосуванні інноваційних технологій.

Мета аналітичної записки полягає в тому, щоб максимально швидко та масштабно почати застосовувати інноваційні матеріали та технології у проектуванні та будівництві для створення екологічного та конкурентного продукту.

Основне завдання – визначити перешкоди для застосування інноваційних технологій у будівництві в Україні з метою нарощування фінансового потенціалу будівельної галузі.

Аналітична записка надає інформацію про те, які вигоди отримає будівельний ринок та економіка України від застосування новітніх технологій у будівництві та архітектурі.

Автори вважають, що лише узгоджена та скоординована робота всіх зацікавлених сторін (держава та будівельний ринок) може призвести до розвитку застосування та використання інноваційних матеріалів та технологій у сфері будівництва в Україні.

Список використаних джерел

1. Новітні технології у будівництві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://riel.ua/ru/blogs/novitni-tekhnologiyi-v-budivnictvi>
2. Лисова К. (2019). Інновації у будівництві: чому українські девелопери не цікавляться новими технологіями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/ru/publications>

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Павлович О.С.,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної терапії
Академії рекреаційних технологій і права

Мязенцева І.В.,

кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної терапії
Академії рекреаційних технологій і права

Дручик В.Д.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної терапії
Академії рекреаційних технологій і права

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ДЦП

Застосування сучасних технологій в процесах фізичної реабілітації нині є важливим питанням. Складність, якого полягає у необхідності визначення ефективності та можливості впровадження їх до терапії певної групи захворювань. Одним з таких методів, який щоденно набуває актуальності та розширює спектр позитивного впливу під час реабілітації захворювань різного типу – є біофідбек. Біофідбек (біологічний зворотний зв'язок) – це спосіб надання людині зворотної інформації про її стан за участі приладів, які трансформують сигнали з організму в подразники різного походження світло, звук (медіа, музика) тощо. Реалізується шляхом використання основних медичних методів (наприклад ЕЕГ, ЕМГ та ін.), в якості моніторингу та зміни несвідомих фізіологічних реакцій у відповідь на подразники навколишнього середовища для покращення психічного та фізичного стану організму [3, с. 37].

Зважаючи на попередні дослідження, вчені припускають позитивну динаміку в терапії неврологічних захворювань, а разом з тим, і дитячого церебрального паралічу під час використання методу реабілітації – біофідбек [2, с. 26]. Дитячий церебральний параліч це захворювання, яке носить комплексний характер, що має негативний вплив не лише на здоров'я хворої людини, а й на рівень її психологічного та суспільного життя. Кількість хворих на дитячий церебральний параліч є доволі значимою. Поширення даної патології в Європі становить від 2 до 3 на 1000 живих новонароджених, в Україні – 2,56 на 1000. Тому, пошуки медичних технологій для більш ефективного надання допомоги хворим на церебральний параліч тривають й до нині [4, с. 101; 5].

Окремі результати [1, с. 315] показали зміни під час використання терапії біологічного зворотного зв'язку у дітей зі спастичною формою ДЦП та з асиметрією м'язового тону нижніх кінцівок. Зокрема, в старших дітей після терапії було виявлено позитивні ефекти в плані зниження асиметрії напруги м'язів. У молодшій віковій групі статистично достовірних змін не отримано. Дослідники пояснюють це з особливістю застосування терапії біофідбек, яка полягає на залученості та мотивації хворого в процесі реабілітації, а саме більш активній участі старшої вікової групи на відміну від молодшої. Разом з тим, рекомендують застосовувати біофідбек або в більш старшому віці дітей або ж урізноманітнити стимули зворотного зв'язку для молодших дітей.

Доцільність використання методу була показана в оригінальних дослідженнях [2] метою, яких було оцінити вплив біофідбек – ЕЕГ на когнітивні функції та електроенцефалограму в дітей з ДЦП. Аналіз результатів, отриманих на основі цього експерименту проведеного до і після закінчення терапії свідчить про те, що вказаний метод впливає на клінічний стан, а також на запис ЕЕГ. Так, у хворих з ДЦП було відзначено зменшення амплітуди хвиль тета і дельта ЕЕГ, а також невелике зростання амплітуди бета-хвилі та амплітуди в діапазоні сенсомоторного ритму, що власне і було ціллю роботи. Такий розподіл хвиль ЕЕГ після терапії підтверджували також позитивні зміни в когнітивних функціях, найістотнішими серед яких було збільшення у хворих з дитячим церебральним паралічем рівня концентрації уваги [2, с. 31]. Тому представлені результати вказують на те, що варто продовжувати дослідження біофідбек – ЕЕГ у дітей з дитячим церебральним паралічем.

Таким чином, використання біологічного зворотного зв'язку при реабілітації хворих з дитячим церебральним паралічем є доцільним. При цьому, важливо враховувати відповідність стимулів зворотного зв'язку, що впливає на ступінь активної залученості та мотивації хворих з ДЦП під час біофідбек-терапії. Варто підкреслити, що залежно від типу зворотного зв'язку можна отримати позитивні ефекти як на фізичному (зниження напруги м'язів) так і когнітивному рівнях функціонування організму (наприклад: покращення концентрації уваги).

Список використаних джерел

1. Metoda biologicznego sprzężenia zwrotnego w rehabilitacji dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym - doniesienie wstępne / Sienkiewicz D., Kułak W., Okurowska-Zawada B., Paszko-Patej G. *Acta Bio-Optica et Informatica Medica Inżynieria Biomedyczna*. 2010. Vol. 16. Nr 4. S. 314–317.
2. Ocena wpływu metody Biofeedback na obraz EEG oraz funkcje poznawcze u dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym / Sobaniec W. i in., *Neurologia dziecięca*. 2005. Vol. 18. Nr 28. S. 25–32.
3. Thomson M., Thomson L. Neurofeedback: Copyright©2003 ADD Centr Canada: Wydawnictwo Biomed Neurotechnologie, 2012. 495 s.
4. Яценко К. В., Надоненкос О. М. Динаміка електроенцефалографічних показників у пацієнтів хворих на дитячий церебральний параліч під впливом комплексного лікування з використанням методу транскраніальної мікрополяризації. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2017. № 2. С. 101–107.
5. Статистичний бюлетень «Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2010 році» / *Держкомстат України*. К., 2011. С. 96.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Бірюков О.І.,

кандидат технічних наук,
начальник кафедри вогневої та спеціальної підготовки, полковник,
Національна академія Національної гвардії України

Повар О.В.,

старший викладач кафедри вогневої та спеціальної підготовки, підполковник,
Національна академія Національної гвардії України

Задорожний К.А.,

старший викладач кафедри вогневої та спеціальної підготовки, підполковник,
Національна академія Національної гвардії України

ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС НОВІТНІХ ЗРАЗКІВ ЗБРОЇ, ЯК ЗАПОРУКА ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Основними проблемами оснащення підрозділів Національної гвардії України озброєнням та військовою технікою залишаються низька ефективність державних заходів військово-технічної підготовки, а також підготовка особового складу у застосуванні новітніх зразків зброї. Значне відставання темпів оснащення військ (сил) новими (модернізованими) зразками зброї від сучасного військово-технічного прогресу, обмежені можливості вітчизняних підприємств промисловості щодо задоволення потреб ЗС України та Національної гвардії України у сучасному озброєнні. Не слід забувати про навчання особового складу як рядового, сержантського так і офіцерського складу, що стає наслідком низької ефективності застосування новітніх зразків зброї. А головне, при надходженні новітніх зразків зброї із-за кордону, вміле навчання та застосування в умовах збройної агресії Росії проти України стає питанням нашої обороноздатності.

Так в дійсності сказати що навчання та освоєння новітніх зразків зброї підрозділами Національної гвардії України не проходить, це буде хибне твердження. Адже кожен вищий військовий навчальний заклад чи навчальний центр підготовки фахівців намагається вносити в свої навчальні програми роботу з новітніми зразками озброєння та військової техніки. Проте

хочу відмітити, що це не забезпечує повної потреби в підготовці в фахівців відповідного рівня.

Деякі навчальні центри мають різні тренажери по роботі з новітніми зразками озброєння та військової техніки. Згадуючи про ВВНЗ можемо сказати теж саме. Однак потреба в фахівцях набагато більша, ніж здатність даних закладів до їх навчання. Враховуючи ситуацію, що склалася в умовах агресії проти нашої держави нам потрібно повністю міняти підхід до навчання особового складу. В дійсності ця реформа відбувається в повільному темпі. Впроваджуються “L-курси” та інше. Однак цього недостатньо. На сьогодні наша країна наповнюється новітніми зразками зброї закордонних зразків. Способи ведення війни змінюються так як і озброєння яке застосовується.

Наприклад, у навчальний процес наших військових вишів впроваджують широке використання інтерактивних і комп’ютерних технологій навчання, яких не було в традиційній системі підготовки офіцерів. Одним із найефективніших вважаю моделювання різного роду ситуацій, які виводять освітній процес на новий рівень. Їхня особливість — в урахуванні військово-практичної спрямованості підготовки курсантів та переважанні творчого стилю поведінки учасників занять. Якщо коротко: курсанти опиняються в ситуаціях, максимально наближених до реальних бойових дій на офіцерських посадах. Можемо вважати це такою собі стратегією планування тактичного рівня. Під час таких занять в аудиторії, або в польових умовах моделюють бойову обстановку, в «екстремальних умовах» якої у майбутніх офіцерів, фахівців тактичного рівня, формується готовність виконувати обов’язки з максимальною адаптацією одразу після випуску з інституту. Для цього використовують різноманітні методи і засоби: сучасні програмне забезпечення й навчально-методичні посібники, хмарні технології [1, с. 3].

Разом з тим на даний момент більшість навчальних центрів та ВВНЗ не мають зразків новітнього озброєння. Курсанти навчаються по відео які доступні на YouTube каналах. Це дуже знижує ефективність підготовки, адже тільки після детального вивчення як практичного так і теоретичного військовослужбовець може ефективно застосувати даний вид озброєння.

Якщо дивитись на це питання з боку ВВНЗ, то отримання макетів та бойових зразків закордонного озброєння та техніки потребує врази більшого насичення. Навчальні програми потребують доопрацювання, та збільшення годин на вивчення даних зразків озброєння. Адже молодий офіцер-випускник має знатися на новітніх та закордонних зразках озброєння. Тримавши курс на НАТО ми здійснюємо низку нормативних та правових змін, в військовій галузі. Однак в дійсності цього недостатньо, адже стандарти НАТО це не тільки забезпечення правових, етичних чи гендерних питань. А й насамперед забезпечення новітніми зразками засобів індивідуального захисту, озброєння та техніки. ОПК України не може забезпечити нас в повній мірі, нам потрібно

звертатись за допомогою до країн НАТО з необхідністю навчання українських військових на базі ефективної західної освіти [2, с. 2].

Військова освіта інших країн не така ефективна?

По-перше, якщо брати навіть країни НАТО — у них різні системи навчання. А по-друге, так вже склалося, що американці навчилися ефективно використовувати чужий досвід, тому їхню систему освіти можна назвати результатом міжнародної роботи.

Також стосовно навчання військовослужбовців за кордоном. З квітня тисячі військовослужбовців Збройних сил України та Національної гвардії України пройшли за кордоном підготовку до застосування озброєнь та військової техніки іноземного виробництва. Повідомив міністр оборони України Олексій Резніков. «Сьогодні на озброєння нашої армії надходить сучасна потужна техніка і зброя. Та, про яку ще кілька місяців тому ми могли тільки мріяти. Вона здавалась раніше недосяжною. Як колись Stinger, Javelin, NLAW, які вже стали звичною зброєю для наших захисників і захисниць. Наші партнери надають нам надважливу підтримку не тільки у політичному, дипломатичному та військово-технічному напрямках.

Важливою складовою є навчання наших військовослужбовців», — наголосив міністр оборони України Резніков. На сьогодні вони вже опанували артилерійські системи калібру 155 мм M777, FH-70, САУ M109, “Цезарь” та PzH 2000, РСЗВ M142 HIMARS, MARS II., САУ «Краб», мінних тральщиків класу Sundown; екіпажів БТР VAB, БМП M80-A», а також значну кількість бойових броньованих машин: M113, FV-103, Bushmaster, Senator, Mastiff, Husky та Wolfhound. Міністр оборони відзначив, що процес підготовки українських військових триває. Навчання відбуваються у Великій Британії, Італії, Литві, Польщі, Словаччині, Словенії, Франції та ФРН.

Крім того, за підтримки Великої Британії розпочато ще один проєкт – курс базової загальновійськової підготовки військовослужбовців ЗСУ та НГУ. На навчання вже приїхали перші кілька сотень військових. Загалом проєкт розрахований на підготовку «не однієї тисячі» українських військовослужбовців [3, с. 6].

Проаналізувавши системи підготовки особового складу підрозділів по застосуванню новітніх зразків зброї, вважаю що наша система навчання ефективна, але в спеціальних центрах а також їх забезпечення не дає змоги здійснювати це в повній мірі. Таким чином нам потрібно більше звертатись до країн НАТО про надання не тільки їхнього ОВТ а й інструкторів, викладачів, для проведення навчання, ознайомлення з роботою їхніх зразків зброї. Забезпечити ВВНЗ для вивчення тренажерами та макетами новітніх зразків зброї. В свою чергу наші військовослужбовці зможуть поділитися досвідом реального застосування даних зразків зброї. Таким видом співпраці ми зможемо допомогти один одному.

Список використаних джерел

1. Генерал-лейтенант Павло Ткачук: «Мета вдосконалення освітнього процесу — досягнення сумісності за стандартами НАТО». URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/zmi-pro-nas/2019/12/13/general-lejtenant-pavlo-tkachuk-meta-vdoskonalennya-osvitnogo-proczesu-dosyagnennya-sumisnosti-za-standartami-nato/>
2. Нові методики навчання дозволяють молодим офіцерам одразу виконувати посадові обов'язки URL: <https://armyinform.com.ua/2021/05/18/novi-metodyky-navchannya-dozvolyayut-molodym-oficzeram-odrazu-vykonuvaty-posadovi-obovyazky>
3. Британський проект із підготовки військових ЗСУ вже працює – Резніков. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3517423-britanskij-proekt-iz-pidgotovki-vijskovih-zsu-vze-pracue-reznikov.html>

Бірюков О.І.,

кандидат технічних наук,
начальник кафедри вогневої та спеціальної підготовки, полковник,
Національна академія Національної гвардії України

Повар О.В.,

старший викладач кафедри вогневої та спеціальної підготовки, підполковник,
Національна академія Національної гвардії України

Задорожний К.А.,

старший викладач кафедри вогневої та спеціальної підготовки, підполковник,
Національна академія Національної гвардії України

ПРОТИТАНКОВІ РАКЕТНІ КОМПЛЕКСИ «JAVELIN», NLAW ТА «КОРСАР» ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТРИМУВАННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Для ефективного використання нових видів озброєння держава та її армія мусять попередньо виконати наступні умови. Організувати його якісне виробництво (якщо зброя власного виробництва), або організувати його регулярні та безперебійні поставки (якщо зброя іноземного виробництва і закуповується за кордоном) у такій кількості, яка буде достатньою для задоволення потреб діючої армії в умовах бойових дій. Також виробництво поставка мають забезпечити утворення запасу озброєння, боеприпасів та комплектуючих до нього у випадку зростання інтенсивності бойових дій.

Організувати навчання особового складу по експлуатації, технічному обслуговуванню озброєння. Навчений особовий склад може ефективно використовувати озброєння, а належне технічне обслуговування у польових умовах зменшує знос озброєння та забезпечує його тривале використання. Вироблення тактики найбільш ефективного бойового застосування озброєння. Кожна зброя має свої характеристики та може бути призначена для ураження тих чи інших цілей. Завдання збройних сил на рівні штабів та у військах – ефективно та адекватно застосовувати зброю з максимальною ефективністю відповідно до її характеристик. Якщо у цьому ланцюзі не

вирішено пункт номер один, то якою б грізною і ефективною не була зброя, її кількість не буде достатньою для тотальної переваги над супротивником на полі бою і відповідно не зможе вплинути на загальний хід війни. Якщо не вирішено пункт два – то зброя з часом буде виходити з ладу, ба навіть становити небезпеку для особового складу. Якщо не вирішено пункт три, то зброя не зможе бути використана ефективно. Військова історія рясніє прикладами невдалого та неефективного застосування вдалих та ефективних видів озброєння. В якості негативного прикладу можна привести історію німецького важкого танку «Тигр» протягом другої світової війни. Коли важкий німецький танк вперше з'явився на полі бою, виявилось, що на весь Третій Рейх банально не вистачає залізничних платформ, які здатні витримати бойову машину масою в 57 тон.

Ще гіршою виявилася ситуація на полі бою, коли для евакуації багатотонного танка доводилося чіпляти три напівгусеничних тягача, які ледве тягнули цю громаду. Німцям довелося у пожежному порядку розробляти техніку для обслуговування танків «Тигр», з чим німці в принципі і справилися, але вже пізніше. Те саме відбулося і з тактикою застосування. Першу бойову обкатку «Тигри» пройшли у СРСР під Ленінградом в серпні 1942 року. Згідно особистого наказу Адольфа Гітлера, новітні німецькі танки кинули в бій по заболоченій місцевості, де практично всі машини стали небоєздатними через непролазну грязюку та технічні проблеми. З великими труднощами чотири танки було евакуйовано, а одна машина дісталась Червоній армії. І лише навчені гірким досвідом німці капітально переглянули тактику застосування новітніх танків. Почалося формування окремих «важких танкових батальйонів». Які уже у 1943 році стали грізною силою на полі бою [1, с. 2].

У квітні 2018 року на офіційному рівні було повідомлено, що на виконання домовленостей між США та Україною, Збройні сили України отримали на озброєння партію протитанкових ракетних комплексів «Джавелін» – 37 командно-пускових блоків та 210 протитанкових керованих ракет. Це стало приводом для справжньої інформаційної ейфорії у провладних колах. Тодішній Президент Петро Порошенко та міністр оборони Степан Полторак у засобах масових інформацій не шкодували словесних реверансів Дональду Трампу та висловлювали безмежний оптимізм з приводу майбутньої стабілізації конфлікту на Донбасі.

З початком збройної агресії РФ протитанковий ракетний комплекс «Джавелін» та NLAW став незамінним у боротьбі з броньованою технікою противника.

«Часто запитують, який ПТРК кращий – NLAW чи Javelin. З досвіду, що найкраще використовувати їх у парі. NLAW чудовий на ближніх дистанціях – від 20 до 600 метрів, тому він незамінний при бойових діях в урбанізованій місцевості (міста і села). А Javelin найкращий від 1 до 2,5 кілометрів, тобто

на відкритій місцевості», – ділиться досвідом оператор протиракетного комплексу 128 бригади Анатолій. За його словами, обидва ПТРК щодо ураження дуже ефективні. «Якщо правильно навести їх на ціль, вони на 100 відсотків вразять її і знищать. А всі ці наварені елементи на російських танках, БМП чи БТР ґрати («мангали») допомагають, як мертвому кадило», – каже Анатолій. І рашисти це вже добре засвоїли, зазначив український військовий, і там, де працюють наші NLAW і Javelin, практично не висувають техніку: «Знають, що якщо ми проведемо постріл, ракета точно знищить ціль, і весь екіпаж із десантом загинуть за секунду. Бояться, словом». Українські військові NLAW і Javelin використовують тільки проти важкої броньованої техніки. Вантажівки й інші легші цілі розстрілюють із українських ПТРК «Корсар». Вони, до речі, ефективні й проти танків, дуже добре себе зарекомендували. «Нещодавно наша мобільна протитанкова група знищила з «Корсара» два російські БТР і змусила виїхати з капоніра (спеціальне земляне укріплення) БРДМ (бойова розвідувально-дозорна машина). Оператор влучив у БРДМ із «Корсара» рикошетом, той загорівся й виїхав із укриття, після чого за 10 секунд його прямою наводкою знищив наш танк», – розповів Анатолій, який опанував управління іноземними протитанковими комплексами за два дні на навчаннях перед війною [2, с. 3].

Враховуючи велику кількість застосування противником броньованої техніки та ефективність даних протитанкових засобів виникає крайня необхідність збільшення кількості операторів на лінії зіткнення. Планування необхідної підготовки особового складу по застосування даних комплексів.

Список використаних джерел

1. Зброя для України: що надсилає Захід. URL: <https://mind.ua/publications/20235987-zbroya-dlya-ukrayini-shcho-nadsilae-zahid>
2. У 184-му Навчальному центрі розпочалась підготовка фахівців до застосування ПТРК NLAW. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/25/u-184-mu-navchalnomu-czentri-rozpochalas-pidgotovka-fahivcziv-do-zastosuvannya-ptrk-nlaw/>

ЗМІСТ

Вступне слово PERITI OPINIONEM

Распопов В.Б.,

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ РАЗОМ: МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ
ДОСЛІДНИКІВ ВІДКРИТИХ ЕВОЛЮЦІОНУЮЧИХ СИСТЕМ 3

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Варламов А.О., Карпенко О.М.,

ЗНАЧЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ДЛЯ КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС..... 11

Гнедко Н.М., Матвійчук Л.А.,

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ
СТУДЕНТАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ 13

Зайченко Н.І.,

ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГА ПРО РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ
ЯК ПОЛІТИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН 16

Іванова О.А.,

МЕТОД ФОРСАЙТ У ПІДВИЩЕННІ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ 19

Iryna A. Ivanchenko,

MULTIMODAL APPROACH TO TEACHING ESP STUDENTS..... 21

Мельнікова Т.В.,

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ
ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ..... 25

Тимашова А.А., Плахотний А.П.,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ
ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 29

Розділ 2 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

Шевчук А.А.,

АЛІТЕРАЦІЯ ЯК МЕТАКОД ДО ПРОЧИТАННЯ
СТУСОВОГО ВІРША (ЗА ЗБІРКОЮ «ПАЛІМПСЕСТИ») 33

Розділ 3
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Кузнецова Н.Б.

ЗАГРОЗИ І НАСЛІДКИ ВТРАТ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ УКРАЇНИ,
ЗУМОВЛЕНИХ ВІЙНОЮ40

Магац Н.С., Хумарова Н.І.,

ІНСТРУМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА
ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА.....44

Самойлов О.О.,

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ49

Тимченко Ю.В., Дарованець К.І., Дарованець О.В., Крупа О.П.,

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК ШОУ-БІЗНЕСУ50

Розділ 4
ПРАВО

Гарсоян Л.Р., Плахотний А.П.,

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ПІДСТАВ
ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ54

Денисенко Д.Г.,

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОСТУПКИ В СФЕРІ ТРУДОВИХ
ПРАВОВІДНОСИН: НАПРЯМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ І КОДИФІКАЦІЇ56

Кисельова М.С.,

ВПЛИВ ДОРОЖНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
НА РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ НА ДОРОГАХ УКРАЇНИ59

Потапчук В.О.,

ДО ПИТАННЯ «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ»61

Шевченко О.В.,

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЯК БАЗИС
ВІДНОСИН АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ.....62

Розділ 5
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мельниченко П.І., Олійник Я.О.,

АНАЛІЗ АТАК ТИПУ МІЖСАЙТОВИЙ СКРИПТИНГ66

Розділ 6
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

<i>Ордуханов Т.Г., Васильконова Е.О., Кришталь Г.О.,</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АРХІТЕКТУРІ ТА БУДІВНИЦТВІ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ	70
--	----

Розділ 7
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

<i>Павлович О.С., Мязенцева І.В., Дручик В.Д.,</i> ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ДЦП	73
--	----

Розділ 8
ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА,
БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

<i>Бірюков О.І., Повар О.В., Задорожний К.А.,</i> ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС НОВІТНІХ ЗРАЗКІВ ЗБРОЇ, ЯК ЗАПОРУКА ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ НАШОЇ ДЕРЖАВИ	76
<i>Бірюков О.І., Повар О.В., Задорожний К.А.,</i> ПРОТИТАНКОВІ РАКЕТНІ КОМПЛЕКСИ «JAVELIN», NLAW ТА «КОРСАР» ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТРИМУВАННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ	79